

Hukuk Fakültesi Dergisi
Ankara Hacı Bayram Veli University
Faculty of Law Review

ISSN: 2651-4141 e-ISSN: 2667-4068
Cilt / Volume XXVII Ekim / October 2023 Sayı / No. 4

MEŞRU SAVUNMANIN SINIRININ AŞILMASI
EXCESSIVE SELF-DEFENSE

Hakan GÜNDÜZ*

Ali Tanju SARIGÜL**

ÖZET

[10.34246/ahbvuhfd.1256077](https://doi.org/10.34246/ahbvuhfd.1256077)

Hukuka uygunluk nedenlerinin hukuka aykırılığı ortadan kaldırması ve bu suretle fiilin suç teşkil etmemesi için, failin hukuk düzeninin tanıdığı sınırlar içerisinde kalması, hukuka uygunluk nedeninin sınırlarının ölçü (oran) yönünden aşılmaması gerekir. Hukuka uygunluk nedenlerinin sınırının ölçü yönünden aşılması durumunda nasıl bir yol izleneceği TCK'nın 27. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddenin 1. fıkrasında meşru savunma da dahil olmak üzere tüm hukuka uygunluk nedenlerinde sınırın kast olmaksızın aşılması; 2. fıkrasında ise meşru savunmada sınırın heyecan, korku veya telaşla aşılması haline yer verilmiştir. Meşru savunmada sınırın aşıldığından bahsedilebilmesi için, bu hukuka uygunluk nedeninin tüm şartlarının somut olayda gerçekleşmesi ve fakat saldırı ile savunma arasındaki oranın ölçü yönünden aşılması gerekir. Meşru savunmanın sınırının kast olmaksızın aşılması durumunda, haksız saldırıya karşı kendisini savunan kişi hukuk düzeninin çizdiği sınır içerisinde kaldığını zannederek fiilini gerçekleştirmekte ve savunmanın sınırını bilerek aşmamaktadır. Ancak, gerekli dikkat ve özeni gösterseydi sınırı aşabileceğini öngörebilecekken bunu yapmayarak savunmanın sınırını taksirle aşmaktadır. TCK'nın 27. maddesinin 2. fıkrasının uygulanabilmesi için ise failin meşru savunmada sınırı astenik heyecanlar olarak nitelendirilen ve kişiyi zayıf düşüren, sağlıklı düşünmesini zorlaştıran heyecan, korku ya da telaş nedeniyle aşması gerekir.

* **Dr. Öğr. Üyesi**, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı/GAZİANTEP, **e-posta:** hakan.gunduz@hku.edu.tr, **ORCID:** 0000-0002-2437-8329,

** **Dr. Öğr. Üyesi**, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı/GAZİANTEP, **e-posta:** atanju.sarigul@hku.edu.tr, **ORCID:** 0000-0002-4112-0311, **DOI:** 10.34246/ahbvuhfd.1256077.

* **İntihal / Plagiarism:** Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. / This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

Anahtar Kelimeler: Meşru savunma, Hukuka uygunluk nedenleri, Kusurluluğu etkileyen haller, Taksir, Heyecan korku veya telaşla sınırın aşılması.

ABSTRACT

In order for the causes of compliance with the law to eliminate the illegality and thus not to constitute a crime, the perpetrator must remain within the limits recognized by the legal order, and the limits of the cause of compliance with the law must not be exceeded in terms of measure (proportion). The way to be followed in case of exceeding the limit of the causes of compliance with the law in terms of measure is regulated in Article 27 of the TPC (Turkish Penal Code). In the first paragraph of this article, it is regulated that the limit is exceeded unintentionally for all causes of compliance with the law, including self-defense; in the second paragraph, the circumstance of exceeding the limit with excitement, fear or haste in self-defense is included. In order to be able to mention that the limit has been exceeded in the self-defense, all the conditions of this cause of compliance with the law must be fulfilled in the concrete case, but the ratio between the attack and the defense must be exceeded in terms of measure. In the event that the limit of the self-defense is exceeded without intent, the person defending himself/herself from the unjust attack considers that he/she is within the limits of the legal order and carries out his/her action not knowingly exceeding the limits of defense. However, if he/she had shown the necessary attention and care, he/she could have foreseen that there would be a limit, but by not doing this, he/she negligently exceeded the limit of the defense. In order for the second paragraph of Article 27 of the TPC to be applied, the perpetrator must exceed the limit in self-defense due to excitement, fear or haste, which are characterized as asthenic excitements and weaken the person and make it difficult to think clearly.

Keywords: Self-defense, Causes of compliance with the law, Circumstances affecting culpability, Negligence, Exceeding the limit with excitement fear or haste.

EXTENDED ABSTRACT

The condition of “the existence of a proportion between the attack and the defense”, one of the conditions of the self-defense, means that the defense must be in such a way as to repel the unjust attack. This condition determines the limits of the act of self-defense; when a disproportionate defense action is made compared to the attack, the limit of self-defense is exceeded. To judge if there is proportionality between attack and defense; an examination should be made by evaluating them in terms of the tools used and the subjects they focused on. What will be sought in the evaluation of the proportionality between the tools used in attack and defense and the way these tools are used is whether the tool was used to an extent to repel the attack, depending on the situation and conditions at the time of the concrete incident (ex-ante). The use of the tool in such a way as to immediately terminate the attack is necessary and sufficient to accept that there is proportionality between the attack and the defense. There should also be a ratio between the attacked and defended issues/legal values. Whether there

is proportionality between the attack and the defense should be evaluated according to the circumstances of the concrete case.

In the case of exceeding the measure of defense in self-defense, Article 27/1 of the TPC (Turkish Penal Code) will find application. According to the aforementioned regulation, which can find application in terms of all reasons of compliance with law, which also includes self-defense, when the limit of self-defense is exceeded unintentionally, if the act is penalized even when it is committed negligently, the penalty written in the law for negligent offense will be reduced from one sixth to one third.

In the second paragraph of Article 27 of the TPC, crossing the extent of in self-defense with excitement, fear or panic is described as “an excuse that removes culpa”. The provision, unlike the first paragraph of the same article, is regulated only in terms of self-defense, from reasons of compliance with the law.

“Exceeding the limit of self-defense” constitutes the objective condition for the implementation of the provision. In self-defense, it may appear as exceeding the limit in excitement, fear or haste, exceeding the limit in terms of measure or exceeding it in terms of time. In case of defense beyond what is necessary and obligatory in self-defense, it occurs in the form of excess. The applicability of the provision in case of exceeding the limit of self-defense in terms of time is controversial in German doctrine. The “restrictive theory”, which is the predominant view in the doctrine, argues that for the application of the article (German Penal Code-GPC art. 33), the conditions of self-defense must be present at the time of committing the act regarding crossing the border. We can say that this view is taken as a basis in Turkish doctrine and practice.

In terms of the implementation of the provision, there is no difference between exceeding the limit by negligence or intention. Therefore, if the limit is deliberately exceeded, the provision must be applied. However, it is controversial in German doctrine whether the person provoking the unjust attack can benefit from the provision regarding exceeding the limit in self-defense. In the event of that the limit in self-defense is exceeded unintentionally, paragraph 1 of Article 27 may be applicable. One of the criterias that distinguish the second paragraph of Article 27 of the TPC from the first paragraph is “crossing the border due to excitement, fear or panic”. For this reason, it is important in practice to determine whether asthenic excitements have an effect on exceeding the limit by negligence.

In order for the second paragraph of Article 27 of the TPC to be implemented, the perpetrator must cross the border in self-defense due to excitement, fear or panic, which are characterized as asthenic excitements and weaken the person and make it difficult to think clearly. If the limit of self-defense is exceeded due to stenic emotions such as hatred, anger, revenge and rage that make the person stronger, unlike asthenic emotions, then the provisions of unjust provocation should be applied, not paragraph

2 of Article 27.

In addition to these, as another condition, the excitement, fear or panic that causes the limit to be exceeded must be of a quality that can be excused. In order for exceeding the limit in self-defense to remove the criminal responsibility, the person must have significantly reduced his/her ability to perceive the incident. For this reason, we are of the opinion that the judge should determine whether the excitement, fear or panic in the concrete case is justifiable.

GİRİŞ

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 1. Kitabının “Ceza Sorumluluğunun Genel Esasları” başlıklı 2. Kısımının “Ceza Sorumluluğunu Kaldıran veya Azaltan Nedenler” başlıklı 2. Bölümünde 24 ilâ 34 maddeler arasında hukuka uygunluk nedenleri ile kusurluluğu kaldıran ve azaltan nedenler birlikte düzenlemiş, ancak hangi düzenlemelerin hukuka uygunluk nedenlerine ilişkin olduğu, hangi düzenlemelerin kusurluluğu kaldıran veya azaltan nedenlere ilişkin olduğu açıkça düzenlenmemiştir. Bununla birlikte, meşru savunmanın bir hukuka uygunluk nedeni olduğu konusunda doktrinde ve uygulamada bir tartışma bulunmamaktadır.

Hukuka uygunluk nedenlerinin hukuka aykırılığı ortadan kaldırması ve bu suretle fiilin suç teşkil etmemesi için, failin hukuk düzeninin tanıdığı sınırlar içerisinde kalması, sınırı ölçü yönünden aşmaması gerekir. Hukuka uygunluk nedenlerinin sınırının ölçü yönünden aşılması durumunda nasıl bir yol izleneceği TCK'nın 27. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddenin 1. fıkrasında hukuka uygunluk nedenlerinde sınırın kast olmaksızın aşılması, 2. fıkrasında ise meşru savunmaya özgü bir sınır aşılması haline yer verilmiştir.

Meşru savunmada saldırı ile savunma arasındaki ölçünün kast olmaksızın aşılması durumunda TCK'nın 27/1. maddesi uygulama alanı bulacaktır. Kanun'da meşru savunma dışında kalan hukuka uygunluk nedenlerinin sınırının kasten aşılması durumunda failin kusurluluğunun ortan kalkacağına veya azalacağına dair bir düzenleme mevcut değilken, bu yöndeki bir düzenlemeye 27. maddenin 2. fıkrasında meşru savunma hali açısından yer verildiğini görmekteyiz. 27. maddedeki bu düzenlemelere neden ihtiyaç duyulduğu ve özellikle maddenin 2. fıkrasındaki düzenlemenin uygulanma şartları konularındaki hukuki tartışmalar nedeniyle, bu konuyu incelemenin faydalı olacağını değerlendirerek, çalışmamızı kaleme aldık.

Kusurluluğa etki eden hal niteliğindeki 2. fıkradaki bu düzenlemeye göre, meşru savunmada sınırın aşılması mazur görülebilecek bir heyecan,

koru veya telaştan ileri gelmiş ise faile ceza verilmeyecektir. Meşru savunmada sınırın bu şekilde aşılması haksızlık üzerinde değil, kusurluluk üzerinde etkilidir. Kendisine veya başkasına ait bir hakka yönelmiş saldırıyı defetmek üzere savunma hareketi yapan fail, başlangıçta hukuk düzeninin meşru saydığı zeminde iken, içinde bulunduğu ruh halinin doğurduğu heyecan, korku veya telaş nedeniyle savunmanın sınırını ölçü yönünden aştığı için meşru zemini terk etmektedir. Ancak, içinde bulunduğu bu psikolojik durum nedeniyle davranışlarını hukukun icaplarına göre yönlendiremeyen fail, hukuk düzenince mazur görülmekte ve aşkın kısmın oluşturduğu suçtan dolayı cezalandırılmamaktadır.

Meşru savunmanın sınırının ölçü yönünden aşılmasına geçmeden önce, konunun daha iyi anlaşılabilmesi için meşru savunmanın hukuki esası ve şartlarının genel hatlarıyla ortaya konulması gerekir. Bu kapsamda öncelikle belirttiğimiz çerçevede meşru savunma genel olarak ele alınacak, müteakiben meşru savunmada sınırın aşılması başlığı altında sınırın kast olmaksızın aşılması ile heyecan, korku veya telaşla sınırın aşılması incelenecektir.

I. GENEL OLARAK MEŞRU SAVUNMA

A. Meşru Savunmanın Hukuki Esası

Haksız saldırının yapıldığı anda onu defetmek bir zaruret olduğundan, bu tür saldırıların sonlandırılması için kuvvet kullanılması insanlığın ilk devirlerinden itibaren bir hak olarak görülmüştür¹. Meşru savunma hareketi olarak icra edilen fiil, tipik başka bir deyişle suçun kanuni tanımına uygun olmasına rağmen, bu fiili gerçekleştiren kişinin çağdaş hukuk sistemlerinde, cezalandırılmayacağına dair kuşku yoktur². Varılan ortak sonuç failin cezalandırılmaması olmakla birlikte, meşru savunma kavramının hukuki esasını ve bu kapsamda kalan fiillerin cezalandırılmama sebebini açıklamayı amaçlayan çeşitli teorilerin ileri sürüldüğünü görmekteyiz. Çalışmamızın kapsamıyla sınırlı olarak bu teorilerden başlıcalarına kısaca değinip kendi görüşümüzü ifade edeceğiz. Bu teorileri; failin fiilinden hareket eden teoriler (objektif teoriler) ve failin niyetinden hareket eden teoriler (sübjektif teoriler) üst başlıkları altında toplayabiliriz³.

¹ M. Tahir Taner, *Ceza Hukuk Umumî Kısım*, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 532, 1953, s. 403.

² Sulhi Dönmezer/Sahir Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Kısım, C. II*, 11. Baskı, Beta Yayınevi, 1997, s. 99.

³ Cengiz Apaydın, *Meşru Savunma*, 3. Baskı, Seçkin Yayınevi, 2020, s. 34.

Sübjektif teorilerden ilki, meşru savunmayı kişinin haksız saldırılara karşı kendini savunmasını bir hak olan gören “*tabi hak*” teorisidir. Meşru savunma niteliğindeki fiili gerçekleştiren kişide mevcut olan kendisine veya başkasına yönelmiş haksız saldırıya karşı savunma yapma saiki ile hareket etmesinin hukuka uygun olduğu görüşü ile meşru savunma kavramını açıklayan teori ise “*saike meşruluk*” teorisidir. Manevi cebir olarak nitelendirilebilecek haksız saldırı karşısında heyecan, korku ve telaşa kapılan kişinin irade yeteneğinin ortadan kalktığını, bu nedenle kusurlu hareket edemeyeceğini savunan teori, “*manevi cebir veya psikolojik baskı*” teorisidir⁴. Meşru savunmanın temelinde, insanın özünde var olan “*kendini koruma içgüdüsü*” nün hukuken tanınması olduğunu kabul eden görüş de sübjektif teoriler başlığı altında yer alan teorilerden biridir⁵.

Kendini korumak için dahi olsa ceza hukuku normu ile yasaklanan bir fiili gerçekleştirmek haksızlık teşkil etmekle birlikte, bu haksızlığa başka bir haksız saldırının neden olduğu ve bu haksızlıkların birbirini yok etmiş olması nedeniyle devletin müdahalesine gerek kalmadığı görüşüyle meşru savunmanın hukuki esasını açıklayan “*kefarete teorisi*”, değerlendireceğimiz objektif teorilerden ilkidir. Objektif teorilerin kapsamındaki diğer bir görüş olan “*menfaatlerin/hakların çatışması teorisi*”ne göre ise; haksız saldırıyı gerçekleştirenle bu saldırıya maruz kalanın hakları karşılaştırıldığında devlet tarafından üstün tutulması, korunması gereken, saldırıya uğrayan kimsenin yararının korunmasıdır. Toplumsal sözleşme ile bireyi korumayı taahhüt eden devletin bunu yerine getiremediği hallerde kendini koruma hakkının bireye geri döneceği görüşünü savunan “*toplumsal sözleşme*” teorisine ve devlete ait olan toplumsal düzeni sağlama yetkisinin zorunluluk halinde saldırıya uğrayan vatandaşa devredildiğini, böylece devletin yetkisini devralan vatandaşın

⁴ Bu teorisinin özü itibarı ile meşru savunmada sınırın heyecan, korku veya telaşa aşılmasının hukuki esasını izah edebileceğini söyleyebiliriz. Zira, aksinin kabulü bizi haksız saldırıyı defederken heyecan, korku veya telaşa kapılmayıp soğukkanlılığını koruyan ve bu nedenle irade yeteneği etkilenmeyen kişinin cezalandırılması gerektiği şeklinde, meşru savunmanın kanunlarda öngörülüş amacından uzak bir noktaya götürebilir.

⁵ Sübjektif teoriler hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Faruk Erem, *Türk Ceza Kanunu Şerhi I Genel Hükümler*, Seçkin Yayınevi, 1993, s. 386-387; Dönmezer/Erman, II, s. 99 vd.; Ayhan Önder, *Ceza Hukuku Dersleri*, Filiz Kitabevi, 1992, s. 241; Nevzat Toroslu, *Ceza Hukuku*, Savaş Yayınevi, 2005, s. 103; Muharrem Özen, *Türk Ceza Hukukunda Meşru Müdafaa*, Seçkin Yayınevi, 1995, s. 29-37; Timur Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 17. Baskı, Seçkin Yayınevi, 2022, s. 310; Nur Centel/Hamide Zafer/Özlem Çakmut, *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, 9. Baskı, 2016, s. 306-307; Melik Kartal, *Meşru Savunmanın Hukuki Esası Bağlamında Gereklilik ve Oranlilik*, On İki Levha Yayıncılık, 2019, s. 11 vd.; Apaydın, s. 34 vd.

kamu görevi ifa ettiğini ileri süren “*yetki devri*” teorileri de objektif teoriler içerisinde değerlendireceğimiz görüşlerdendir⁶.

Meşru savunmanın hukuki esasını açıklamaya çalışan görüşlerin hepsini teker teker ele aldığımızda bu görüşlerin her birinde haklılık payı bulunduğu gibi eleştirilecek noktalar da tespit edilebilir. Örneğin, *manevi cebir*, *tabi hak*, *kendini koruma içgüdüsü*, *kefarete veya menfaatlerin çatışması gibi teoriler* kişinin kendisine karşı yapılan saldırıları bertaraf etmesinin cezalandırılmamasının hukuki esasını açıklamakla birlikte hiç tanımadığı üçüncü kişilere karşı yapılan saldırıların engellenmesi durumunda bunu yapan kişinin fiilinin cezasız kalmasının hukuki esasını ortaya koymakta yetersiz kalmaktadır. Bu noktada meşru savunmanın hukuki esasını tek bir görüşle sınırlı kalarak ifade etmenin mümkün olmadığı anlaşılmaktadır. Elbette kişinin kendisine olan saldırılara karşı savunma hareketi niteliğinde davranışlar gerçekleştirmesi tabi bir haktır ve kendisini koruma içgüdüsünün doğal bir sonucudur. Bununla birlikte, kural olarak toplumsal düzeni sağlama görev ve yetkisi devlete aittir; ancak, kendisine veya bir başkasına ait bir hakka yönelmiş saldırı ile karşı karşıya kalan kişi o anda devlet güçlerine müracaat edemiyorsa saldırıyı defedecek ölçüde savunma hareketi yapması hukukun amacına da uygundur. Bu yönüyle meşru savunmanın hukuki esasını; devlete ait olan güç kullanarak saldırıları bertaraf etme yetkisinin sıkı koşullara bağlı olarak kendisinin veya bir başkasının hakkını savunan kişiye devredildiğinde aramak gerekir⁷.

B. Meşru Savunmanın Şartları

Meşru savunmanın varlığının kabulü için gereken şartlar doktrinde ve Yargıtay kararlarında⁸; saldırıya ve savunmaya ilişkin şartlar başlıkları

⁶ Objektif teoriler hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Erem, s. 387-388; Dönmezer/Erman, II, s. 103 vd.; Önder, *Ceza Hukuku Dersleri*, s. 241; Özen, s. 37-49; Demirbaş, s. 310-311; Kartal, s. 23 vd.; Apaydın, s. 37 vd.

⁷ Haklı savunma içinde hareket eden kimse, kendisinin ya da üçüncü bir kişinin bireysel hukuki değerleri yanında bütün olarak hukuk düzenini de savunur. Bu çifte fonksiyon, meşru savunma hakkının neden görece daha geniş kapsamlı olduğunu da açıklamaktadır (Bernd Heinrich, *Ceza Hukuku*, Genel Kısım-I, Adalet Yayınevi, 2014, s. 214-215).

⁸ “...Bir olayda meşru savunmanın oluştuğunun kabul edilebilmesi için saldırıya ve savunmaya ilişkin şartların birlikte gerçekleşmesi gerekmektedir.

¹⁻) Saldırıya ilişkin şartlar: a-) Bir saldırı bulunmalıdır. b-) Bu saldırı haksız olmalıdır. c-) Saldırı meşru savunma ile korunabilecek bir hakka yönelik olmalıdır. Bu hakkın, kişinin kendisine veya bir başkasına ait olması arasında fark yoktur. d-) Saldırı ile savunma eş zamanlı bulunmalıdır.

altında incelenmektedir. Biz de TCK'nın meşru savunmayı düzenleyen 25. maddesinin 1. fıkrasından⁹ hareketle aynı tasnifi yaparak meşru savunmanın şartlarını ele alacağız. Bununla birlikte, savunmaya ilişkin şartlardan biri olan “saldırı ile savunma arasında orantının bulunması”nın, meşru savunmada sınırın aşılması ile doğrudan bağlantılı olması sebebiyle, bu şartın çalışmanın ikinci bölümünde ele alınmasının daha yerinde olacağı değerlendirilmiştir.

1. Saldırıya İlişkin Şartlar

a. Haksız bir saldırı olması

Savunma hareketi niteliğindeki bir fiilin meşru savunma kapsamında olduğunun kabul edilebilmesi için gereken ilk şart, haksız bir saldırının olmasıdır. Saldırı; kişinin kendisinin veya bir başkasının hukuken korunan değerlerine zarar veren veya zarar verme tehlikesi taşıyan iradi insan davranışdır¹⁰. Saldırı maddi bir fiil olmakla birlikte, mutlaka cebir ve şiddet şeklinde ortaya çıkması zorunlu değildir¹¹; saldırı tehdidi de gerçekleşmesi muhakkak bir saldırı kapsamında kabul edilebilir¹². Ancak, hakaret, sövme gibi maddi nitelikte olmayan saldırılara karşı meşru savunmayı kabul etmek mümkün değildir¹³. Saldırının iradi insan davranışı olması yeterlidir; saldırının çocuk veya akıl hastası olması yahut diplomatik dokunulmazlık gibi bir şahsi cezasızlık nedeninin bulunması hallerinde yapılan savunma

hareketleri de meşru savunma kapsamında kalacaktır¹⁴. Saldırı icrai davranışla gerçekleştirilebileceği gibi ihmali davranışla da gerçekleştirilebilir¹⁵. Ancak bunun için ihmali eden kişinin garantör yükümlülüğünün bulunması gerekmektedir¹⁶. Saldırı niteliğindeki fiil kasten gerçekleştirilebileceği gibi taksirle de gerçekleştirilebilir¹⁷. Ayrıca failin kusur yeteneğinin bulunması da gerekli değildir¹⁸. Saldırıda bir hayvanın araç olarak kullanılması durumunu da insandan kaynaklanan saldırı olarak kabul etmek ve meşru savunma kapsamında değerlendirmek gerekir¹⁹.

Saldırının aynı zamanda haksız olması yani hukuka aykırı olması; hukuk düzenince tasvip edilmeyen, onaylanmayan davranış olması gerekir. Bu kapsamda, dış görünüş itibarı ile haksız görünen bir fiil şayet bir hukuka uygunluk nedeninin kapsamında kalıyorsa bu fiili haksız saldırı olarak nitelendirmek mümkün değildir²⁰. Örneğin, hukuka uygun olarak verilmiş bir yakalama emrini infaz etmek üzere ilgiliyi yakalayan kolluk görevlilerinin davranışı “kişiyi hürriyetinden yoksun bırakma suçu” açısından görevin ifası hukuka uygunluk nedenidir; hakkında yakalama emri olan kişiye yönelik yakalama ve hâkimin önüne çıkarmak için zorla götürme şeklindeki davranışların haksız saldırı olarak nitelendirilmesi, kolluk görevlilerine direnmenin meşru savunma kapsamında değerlendirilmesi mümkün değildir. Bununla birlikte, hukuk düzeninin kendisine tanıdığı subjektif bir hakkını kullanan yahut meşru savunma halinde olan kişinin fiili de haksız saldırı

²⁻) Savunmaya ilişkin şartlar: a-) Savunma zorunlu olmalıdır. Zorunluluk ile kastedilen husus, failin kendisine veya başkasına ait bir hakkı koruyabilmesi için savunmadan başka imkânının bulunmamasıdır. b-) Savunma saldırıya karşı olmalıdır. c-) Saldırı ile savunma arasında oran bulunmalıdır...” (YCGK, 24.6.2021, E. 2017/1-141, K. 2021/307; aynı yönde YCGK, 8.5.2012, E. 2011/1-436, K. 2012/190; Y. 12. CD, 22.1.2020, E. 2019/13688, K. 2020/810, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi 10 Ocak 2023).

⁹ “Gerek kendisine ve gerek başkasına ait bir hakka yönelmiş, gerçekleşen, gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak olan haksız bir saldırıyı o anda hal ve koşullara göre saldırı ile orantılı biçimde defetmek zorunluluğu ile işlenen fiillerden dolayı faile ceza verilmez.”

¹⁰ Claus Roxin/Luis Greco, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, Band I, Grundlagen- Der Aufbau der Verbrechenslehre, 5. Auflage, C.H.Beck, 2020 § 15, Rn. 6; Eric Hilgendorf/Brian Valerius, *Alman Ceza Hukuku Genel Kısım*, Yetkin Yayınları, 2021, s. 120; Önder, *Ceza Hukuku Dersleri*, s. 241; Kayıhan İçel/İzzet Özgenç/Adem Sözüer/Fatih S. Mahmutoglu/Yener Ünver, *Suç Teorisi*, Sebati Yayıncılık, 1999, s. 139; Mahmut Koca/İlhan Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 15. Baskı, 2022, s. 280.

¹¹ Erem, s. 391; Centel/Zafer/Çakmut, s. 307; Koca/Üzülmöz, s. 280;

¹² İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoglu/Ünver, s. 139.

¹³ Dönmezer/Erman, II, s. 113; Özen, s. 105; Centel/Zafer/Çakmut, s. 307-308; Koca/Üzülmöz, s. 280; aksi görüş için bkz. Demirbaş, s. 315; Apaydın, s. 57; Kartal, s. 70.

¹⁴ Dönmezer/Erman, II, s. 107-108; Önder, *Ceza Hukuku Dersleri*, s. 242; Özen, s. 92-95; Demirbaş, s. 312; Veli Özer Özbek/Koray Doğan/Pınar Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayınevi, 2022, s. 309-310; M. Emin Artuk/Ahmet Gökçen/M. Emin Alşahin/Kerim Çakır, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 12. Baskı, Adalet Yayınevi, 2018, s. 445; İzzet Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 18. Baskı, Seçkin Yayınevi, 2022, s. 359; Koca/Üzülmöz, s. 281-282.

¹⁵ Heinrich, AT I, s. 219; Hilgendorf/Valerius, s.120; Önder, *Ceza Hukuku Dersleri*, s. 241; İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoglu/Ünver, s. 139; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 307; Koca/Üzülmöz, s. 280.

¹⁶ Heinrich, AT I, s. 219; Hilgendorf/Valerius, s.120. Alman öğretisinde ihmali suretiyle haksız saldırının gerçekleştirilebileceği konusunda tereddüt olmamakla birlikte, bu yükümlülüğün kapsamının tartışmalı olduğunu görmekteyiz (Roxin/Greco, § 15, Rn. 11, 13; Heinrich, AT I, s. 220).

¹⁷ Roxin/Greco, § 15, Rn. 10; Heinrich, AT I, s. 218; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 443; Demirbaş, s. 312; Koca/Üzülmöz, s. 280.

¹⁸ Roxin/Greco, § 15, Rn. 10, 61; Heinrich, AT I, s. 218.

¹⁹ Özgenç, s. 359; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 308; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 443; Centel/Zafer/Çakmut, s. 308; Özen, s. 82.

²⁰ Özen, s. 80-81.

olarak nitelendirilmez²¹. Saldırının fiilinin hukuka aykırı olması yeterlidir; mutlaka suç teşkil eden bir haksızlık olması gerekli değildir²². Ancak, saldırı aynı zamanda suç teşkil eden bir haksızlıkta icra hareketlerine başlanmış olmalıdır²³. Saldırının haksız olup olmadığı tespit edilirken, “*hukuk düzeninin tekliği/bütünlüğü*” ilkesi gereğince tüm hukuk düzeni göz önünde bulundurulmalıdır²⁴.

b. Mevcut, gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak bir saldırı olması

765 sayılı TCK'nın 49. maddesinin 2. fıkrasında saldırının gerçekleştiği anda savunma hareketinin yapılması gerektiğini ifade etmek üzere “...*haksız bir taarruzu filhal defî zaruretinin bais olduğu mecburiyetle...*” işlenen fiillerden dolayı failin cezalandırılmayacağı düzenlenmiş olmakla birlikte, doktrinde²⁵ ve Yargıtay kararlarında²⁶ mevcut saldırının geniş yorumlanması gerektiği, başlayacağı muhakkak olan saldırıyı başlamış, tekrarı muhakkak olan saldırıyı da henüz sona ermemiş olarak kabul etmek gerektiği ifade edilmekte idi. 5237 sayılı TCK'nın 25. maddesinin 1. fıkrasında “...*gerçekleşen, gerçekleşmesi*

²¹ Önder, *Ceza Hukuku Dersleri*, s. 242; İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, s. 141; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 308-309; Centel/Zafer, s. 309; Koca/Üzülmez, s. 281.

²² Hilgendorf/Valerius, s. 122; Zeki Hafizoğulları/ Muharrem Özen, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 9. Baskı, US-A Yayıncılık, 2016, s. 220; Toroslu, s. 104; Özen, s. 81; Demirbaş, s. 311; Centel/Zafer, s. 310; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 444; Koca/Üzülmez, s. 281; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 308.

²³ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 442; İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, s. 140; Koca/Üzülmez, s. 281.

²⁴ İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, s. 141.

²⁵ Dönmezer/Erman, II, s. 113; İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, s. 151; Özen, s. 72-75.

²⁶ “...*Savunmada bulunmak, her canlının ve bu arada insanın, kendisini koruma tepkisinin bir sonucudur. Ceza Genel Kurulu'nun uyum gösteren içtihatlarına göre, saldırının varlığını geniş manada anlamak ve başlayacağı artık muhakkak olan bir saldırıyı başlamış, keza bitmiş olmasına rağmen tekrarından korkulan bir saldırıyı da, henüz sona ermemiş saymak zorunludur. Saldırının bilfiil başlaması beklenecek olursa, bir çok halde savunma etkisini kaybetmiş olur. Bu nedenle 1931 tarihli İtalyan Ceza Yasası “saldırının değil, ondan doğan tehlikelerin halen var olmasından” söz etmiştir. Henüz başlamamış bir saldırı da tehlike teşkil edebilir. Zaruret sınırının aşılması konusunda da, failin içinde bulunduğu ruh hali adil bir tarzda gözönünde tutulmalıdır. Yukarıda açıklanan olaylar zinciri içinde, özellikle sanığın yaşı, hamile olması nedeniyle maktulle mücadeleye kalkışmasının güç oluşu, olay yeri ve saati, yardımdan yoksun bulunuşunun feryadına rağmen etraftan kimsenin gelmemesiyle eylemli olarak saptanmış olması da gözönünde tutulduğunda, sanığın meşru müdafaa şartları içinde hareket ettiği ve savunmada aşırılığa kaçmasının da sözkonusu olmadığını kabulünde zorunluluk bulunduğu halde, yazılı şekilde sanığın mahkumiyetine karar verilmesi, Yasaya aykırı olduğundan...hükümün bozulmasına...” (Y. 1. CD, 26.11.1991, E. 1991/2556, K. 1991/2846, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi 10 Ocak 2023).*

veya tekrarı muhakkak olan haksız bir saldırı...” ifadesi kullanılarak doktrin ve uygulamadaki bu kabul madde metnine yansıtılmıştır²⁷.

Başlamış ve devam eden saldırı “*mevcut saldırı*” olarak değerlendirilir. Saldırının başlamış olup olmadığı yöneldiği hukuki değer göz önünde bulundurularak tespit edilmelidir²⁸; yöneldiği hukuki değeri ihlal etme tehlikesi doğuran saldırıları mevcut saldırı olarak kabul etmek gerekir²⁹. Henüz başlamamış olmakla birlikte başlaması muhtemel olan saldırılar da meşru savunma kapsamında değerlendirilemez; zira kural olarak saldırıları önleme yükümlülüğü devlete aittir ve muhtemel saldırılar devletin ilgili birimlerine bildirilerek engellenmelidir³⁰.

Bununla birlikte, henüz başlamamış olmakla birlikte, gerçekleşmesi muhakkak olan saldırılara karşı yapılan savunma hareketleri meşru savunma kapsamında değerlendirilir. Çünkü, başlaması muhakkak olan bir saldırı, başladıktan sonra savunmayı imkânsız veya çok güç hale getirebilir; bu nedenle, başlamasına kesin gözüyle bakılan saldırılara karşı yapılan savunma hareketleri de meşrudur³¹.

Saldırının mevcut olması şartı zorunluluk haline göre zaman itibariyle daha dar yorumlanmalıdır. Zorunluluk halinde devam eden ve müteakip zararları doğuracak olan tehlike de dikkate alınırken, meşru savunma bakımından saldırının (ya da gerçekleşmesi muhakkak bir saldırının) mevcut (*güncel, gegenwärtig*) olması gerekmektedir³². Bu noktada önleyici savunma ile muhtemel saldırı arasındaki ayrıma dikkat edilmesi gerekmektedir. Önleyici savunma (*Präventivnotwehr*), muhtemel saldırının (*antizipierte Notwehr*) aksine hukuken kabul edilebilir değildir³³. Burada güncel bir saldırının (*die Gegenwartigkeit des Angriffs*) yokluğu söz konusudur. Örneğin gece yarısında kendisini öldüreceğini söyleyen, evde kendisine sürekli baskı

²⁷ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 313.

²⁸ Önder, *Ceza Hukuku Dersleri*, s. 243-244.

²⁹ Özen, s. 74.

³⁰ Koca/Üzülmez, s. 283.

³¹ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 447.

³² Hilgendorf/Valerius, s. 121, 135; Karl Lackner/Kristian Köhl, *Strafgesetzbuch Kommentar*, 16. Auflage, Verlag, C.H. Beck, 2007 § 32, Rn. 4; Thomas Fischer, *Strafgesetzbuch und Nebengesetze*, 16. Auflage, Verlag, C.H. Beck, 2009 § 32, Rn. 16; Walter Gropp, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 2. Auflage, Springer Verlag, 2001 § 32, Rn. 65, 67, 77.

³³ Hilgendorf/Valerius, s. 121.

ve şiddet uygulayan kişinin karısı tarafından öldürülmesi halinde meşru savunma hükümleri uygulanamaz³⁴. Failin meşru savunma hükümlerinden faydalanabilmesi için gerçekleşmesi ya da tekrarı muhakkak bir haksız saldırının bulunması gerekmektedir³⁵.

Saldırı gerçekleştikten sonra fail olay yerini terk etmemiş ve saldırının tekrarı muhakkaksa bu durumda saldırının tekrarını önlemek için yapılan savunma hareketleri de meşru savunma kapsamında değerlendirilir. Aksi durumda ise meşru savunmanın varlığından söz etmek mümkün değildir. Yargıtay da konuya ilişkin olarak verdiği bir kararında³⁶; “...maktulün yaşı ve otopsi raporunda belirlenen üstün fiziki yapısı da göz önüne alındığında, sanığın iddia ettiği şekilde yaşamına ve cinsel bütünlüğüne yönelik sürmekte olan bir saldırı bulunmadığı gibi önceki tarihlerde vuku bulmuş saldırının o an için tekrarının da muhakkak olmadığı, bu itibarla sanık açısından meşru savunma şartlarının oluşmadığı anlaşıldığından, sanığın meşru savunma şartları altında hareket ettiği yönündeki dosyada bulunan tutanak ve bilimsel raporlarla örtüşmeyen, cezadan kurtulmaya yönelik soyut savunmalarına itibar edilemeyeceği ve sanığın (sabaha karşı aldığı alkolün tesiriyle sızan maktulün bulunduğu odaya gelen sanığın başörtüsünü maktulün boynuna birkaç kez dolayıp sıkıca bağlamak suretiyle boğarak öldürdüğü) eşi maktulü yoğun tahrik altında kasten öldürdüğü”nün kabul edilmesi gerektiğine hükmetmiştir.

³⁴ Hilgendorf/Valerius, s. 121, 135. Önleyici savunmada, savunmada bulunulmadığı takdirde ileride savuma imkanının önemli ölçüde kötüleşeceği yönünde bir beklenti olsa da kabul edilebilir değildir (Heinrich, AT I, s. 226).

³⁵ “...maktulün, her zaman yaptığı gibi, gece tekrar taciz ve tecavüz için gelebileceği ve ertesi gün annesini ve kız kardeşini evden uzaklaştırdıktan sonra kendisine silah tehdidi ile tecavüz edeceği endişesiyle korkuya kapılan sanığın, maktule ait silahı yerinden alıp yastığının altına koyduğu, sabah saat 07.30 sıralarında annesinin mutfakta olması nedeni ile babasının yalnız olarak uyumakta olduğu odaya girip, çaresizlikten kaynaklanan korku ve panikle ona ikisi enseye ve bir adedi sırt bölgesine olmak üzere 3 el ateş etmek suretiyle öldürdüğü olayda; açıklanan olaylar zinciri içinde ırzına yönelik ısrarlı saldırılardan maktulün vazgeçmeyeceği ve o an için son verilen saldırıların tekrarının muhakkak olduğu inancına kapılarak, meşru savunma koşulları içinde, ancak mazur görülebilecek bir heyecan, korku ve telaş ile sınırı aşarak maktulü öldüren sanık hakkında TCK’nın 27/2 ve CMK’nın 223/2-c maddeleri uyarınca ceza verilmesine yer olmadığına karar verilmesi yerine delillerin takdirinde yanılığa düşülerek TCK’nın 82/1-d, 29, 62 maddeleri ile hüküm kurulması bozmayı gerektirmiş,... (Y. 1. CD, 13.7.2011, E. 2011/1267, K. 2011/4491, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi:10 Ocak 2023).

³⁶ YCGK 18.9.2018, E. 2015/1-424, K. 2018/399, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi 10 Ocak 2023.

Saldırıdan sonra kaçmakta olan kişiye karşı yapılan hareketler, saldırıyı sonlandırmaya yönelik olmadığından meşru savunma kapsamında değerlendirilmez. Zira böyle bir durumda kendini savunma değil, oç alma saiki ile hareket etme söz konusudur³⁷. Fail açısından haksız saldırı karşısında kapıldığı öfke nedeniyle irade yeteneğinin etkilenmesi söz konusudur; kusurluluğunu azaltan bu hal nedeniyle işlediği suçtan dolayı verilecek cezadan şartları mevcutsa haksız tahrik hükmü uyarınca indirim yapılabilir³⁸. Yargıtay da konuya ilişkin bir kararında; “...sanık Ergün ’ün alacağını istediği mağdur sanık Turgut ’un kürekle kendisine vurarak olay yerinden uzaklaşmaya başladığı sırada Turgut ’a kürekle vurması şeklinde gelişen eyleminde meşru müdafaaanın unsurlarının oluşmadığı sanık lehine haksız tahrik hükümlerinin uygulanabileceği gözetilmeden yazılı şekilde hüküm tesisi” nedeniyle ilk derece mahkemesince verilen beraat hükmünü bozmuştur³⁹.

Saldırının mevcut olması, aynı zamanda saldırının gerçek olmasını ifade eder. Saldırı failin tasavvuruna göre değil, gerçekten var olmak zorundadır⁴⁰. Gerçekleşen, gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak olan haksız bir saldırı mevcut olmadığı halde, fail böyle bir saldırının var olduğu noktasında yanılmış ise -aşağıda “mefruz meşru savunmada sınırın aşılması” başlığı altında izah edileceği üzere- bu hukuki mesele hata hükümlerine göre çözümlenmelidir⁴¹.

c. Saldırının bir hakka yönelmiş olması

765 sayılı TCK’nın 49. maddesinin 2. fıkrasında; “...Gerek kendisinin gerek başkasının nefisine veya ırzına vukubulan haksız bir taarruzu filhal defî zaruretinin bais olduğu mecburiyetle... işlenen fiillerden dolayı faile ceza...” verilmeceği ifade edilmek suretiyle meşru savunmanın kapsamındaki haklar sınırlı tutulmuş, her türlü hakkın meşru savunmanın kapsamında olmadığı kabul edilmiştir. Örneğin, mal varlığına yapılan saldırılara karşı savunma hareketi

³⁷ Dönmezer/Erman, II, s. 113; Özen, s. 77.

³⁸ Özen, s. 78; Demirbaş, s. 315.

³⁹ Y. 2.CD, 6.3.2006, E. 2005/5230, K. 2006/3845 Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi 10 Ocak 2023.

⁴⁰ Heinrich, AT I, s. 217-218.

⁴¹ Dönmezer/Erman, II, s. 115; Demirbaş, s. 317. Kanaatimizce; bu hukuki meselenin çözümünü için 5237 sayılı TCK’nın 30. maddesinin 3. fıkrası çerçevesinde değerlendirme yapılması gerekir. Bu kapsamda, meşru savunmanın maddi şartlarından biri olan saldırının varlığı konusunda failin düştüğü hata kaçınılmaz ise, failin bu hatası kastını ortadan kaldıracak ve meşru savunma hukuka uygunluk nedeni varmış gibi değerlendirme yapılması gerekecektir.

niteliğindeki fiiller meşru savunma kapsamında kabul edilmemekte idi⁴². Bu dönemde doktrinde meşru savunmanın kapsamının mümkün olduğu kadar geniş tutulması ve bu kapsamda tüm haklara yapılan saldırılar bakımından meşru savunmanın kabul edilmesi gerektiği ifade edilmekte idi⁴³. Doktrindeki bu görüşler 5237 sayılı TCK'nın meşru savunmayı düzenleyen hükmünde karşılığını bulmuş ve Kanun'da “*Gerek kendisine ve gerek başkasına ait bir hakka yönelmiş...*” ifadesi kullanılarak her türlü hakka yönelmiş saldırılar açısından meşru savunma kabul edilmiştir. Madde gerekçesinde⁴⁴ bu husus; “*...her türlü hakka yönelik haksız bir saldırıya karşı meşru savunmanın söz konusu olduğu belirtilmiş ve böylece kurumun, bazen anlamsız ve sosyal gereklere aykırı düşecek derecede dar tutulmasının önüne geçilmesi istenilmiştir. ... kişileri suç işlemekten caydıracak en etkin araçlardan birisi, suç işlediklerinde karşılık görebilecekleri endişesi olduğundan, meşru savunma hakkının böylece genişletilmesi, kriminolojik yönden caydırıcı etki de yapabilecektir...*” şeklinde ifade edilmiştir.

Hak, hukuken korunan menfaat olarak tanımlanabilir⁴⁵. 5237 sayılı TCK'nın meşru savunmaya ilişkin hükmünde, kişinin gerek kendisine gerek

⁴² Dönmezer/Erman, II, s. 110. Bununla birlikte, malvarlığına karşı bu tür saldırılarda, örneğin kişinin hırsızdan malını geri almasının zilyetliği koruyan hükümler gereğince hakkın kullanılması hukuka uygunluk nedeni kapsamında olduğu ifade edilmekte idi (Dönmezer/Erman, II, s. 110-111).

Bununla birlikte, 765 sayılı TCK'nın 461. maddesinde yer alan; “*Yukarıdaki iki fasılda beyan olunan fiillerden birini aşağıda gösterilen mecburiyetlerle yapanlara ceza verilmez. Bu mecburiyetler: 1 - 495, 496, 497, 499 uncu maddelerde beyan olunan fiillerden birinin faillerine yahut nehuu garet yapanlara karşı malını müdafaa etmek, 2 - Bir şahsın evine veya içinde adam oturur sair her türlü bina ve müştemilatına merdiven kurup çıkanları veya duvarını delenleri veya kapısını kıranları veyahut işbu mebani ve müştemilatına ateş koyanları; - bu fiiller gece vakti olmak veya gündüz olsa bile hane ve bina ve müştemilatı ücra bir mahalde bulunmak şartlarıyla - içinde ikamet edenlerin emniyeti şahsiyelerince aklen varit bir endişe ve havfi ciddi mevcut olduğu takdirde defetmek, dir.*” şeklindeki düzenlemeyle, meşru savunma kapsamında olmasa da malvarlığını korumaya dönük fiillerin cezalandırılmayacağı hüküm altına alınmıştır.

Yargıtay da konuya ilişkin bir kararında; “*...Yağma cürümlerini yaptırım altına alan TCK. nun 495. ve bunu izleyen maddelerindeki suçları işleyenlerden birinin failine karşı malını müdafaa etme amacı ile eylemde bulunmanın suç oluşturmayacağı, böyle bir eylemin amacının ‘malı müdafaa’ niteliğinde olması itibarıyla fiilin saldırıyı ‘defetmek’ten ibaret olduğu’na hükmetmiştir. (YCGK 13.10.1980, E. 1980/298, K. 1980/323 Karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi 10 Ocak 2023).*”

⁴³ İçel/Özgenç/Sözür/Mahmutoğlu/Ünver, s. 146; Dönmezer/Erman, II, s. 110.

⁴⁴ <https://legalbank.net/belge/madde-25/2677328>, Erişim Tarihi 5 Ocak 2023.

⁴⁵ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 446.

başkasına ait bir hakka yönelmiş saldırıya karşı meşru savunmanın mümkün olduğu belirtilmiş, ancak “*kişilere ait hak*” ifadesinin kapsamı belirtilmemiştir. Yaşam hakkı, vücut ve cinsel dokunulmazlık, hürriyet, mülkiyet, özel hayat gibi tüm bireysel haklar bu kapsamdadır⁴⁶. Kişilerin kendisine veya bir başkasına ait tüm bireysel hukuki değerlere saldırılara karşı meşru savunma mümkündür⁴⁷.

Kamu düzeninin korunması kural olarak devlete ait bir görev olduğundan, toplumsal düzeni ihlal eden fiiller aynı zamanda bir bireysel hakkı ihlal etmiyorsa, bu tür fiillere karşı meşru savunma hükmünün uygulanması mümkün değildir⁴⁸. Kendisine ve başkasına ait bir bireysel hakka doğrudan bir saldırı yoksa, vatandaşın görevi devlet adına güç kullanma yetkisine sahip olan adli ve idari makamlara kamu düzenini bozan fiilleri bildirmekten ibarettir⁴⁹. Zira, meşru savunmanın kanunlarda düzenleniş amacı; saldırı anında kamu gücünü kullanacak görevlilere erişilmesinin mümkün olmaması ve saldırıya uğrayan hakkın korunması için saldırının derhal bertaraf edilmesinin gerekliliği nedeniyle, kural olarak devlete ait olan saldırıları önleme görevinin sıkı şartlara bağlı olarak kişilere devredilmesi zorunluluğudur. Bununla birlikte, kamu düzenini genel olarak ihlal eden fiiller, örneğin, devletin güvenliğine yönelik bir saldırı aynı zamanda kişilere ait bir hakka da (örneğin yaşam hakkına) saldırı mahiyetinde ise, bu durumda saldırıyı bertaraf etmek için yapılan savunma hareketleri meşru savunma kapsamında değerlendirilecektir⁵⁰.

⁴⁶ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 446.

⁴⁷ Yargıtay'ın bir kararında kişinin kendisine ve kardeşine yapılan saldırıyı defetmek için gerçekleştirdiği fiillerin meşru savunma kapsamında kaldığı şu şekilde ifade edilmiştir: “*... kardeşi Ramazan'ın yaralandığını ve hareket edemediğini gören sanığın, onu saldırdan kurtarmak ve hastaneye götürmek amacıyla evine giderek araç temin edip, yanına tüfeğini de almak suretiyle olay yerine geri geldiği sırada, sanık Şevki'nin oğulları olan Ahmet ve mağdur Hasan'ın av tüfekleriyle sanığın üzerine ateş etmeleri ve yaralı Ramazan'a müdahale etmesini engellemelerine tepki olarak, sanık Yılmaz'ın kardeşi Ramazan'ı kurtarmak amacıyla mağdur Hasan'a ateş ederek yaralanmasından ibaret olayda; Sanık Yılmaz'ın gerek kendisinin gerek kardeşinin yaşam hakkına yönelen saldırı karşısında, kendisini ve kardeşini kurtarmak amacıyla saldırı ile orantılı şekilde hareket ederek eylemi gerçekleştirdiği anlaşıldığından, sanığın 5237 sayılı TCK. 'nun 25, CMK. 'nun 223/2-d maddeleri gereğince beraatine karar verilmesi gerektiğinin gözetilmeyerek, ağır tahrik altında kasten yaralama suçundan mahkumiyet hükmü kurulması, bozmayı gerektirmiş olup...*” (Y. 1. CD, 14.4.2011, E. 2009/3413, K. 2011/2305, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi 10 Ocak 2023).

⁴⁸ Koca/Üzülmez, s. 283; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 446-447; Apaydın, s. 72.

⁴⁹ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 446-447.

⁵⁰ Koca/Üzülmez, s. 283.

2. Savunmaya İlişkin Şartlar

a. Savunmanın zorunlu olması

TCK'nın 25. maddesinin 1. fıkrasındaki "...haksız bir saldırıyı o anda hal ve koşullara göre...defetmek zorunluluğu ile işlenen fiillerden..." dolayı failin cezalandırılmayacağı düzenlemesinden, haksız saldırıdan savunma hareketi yapılmadan kurtulma olanağının bulunmaması, başka bir deyişle savunmada zorunluluk bulunması gerektiği anlaşılmaktadır. Tıpe uygun fiil olarak dış dünyaya yansıyan savunma hareketini bir hukuka uygunluk nedeni haline getiren en temel şart, saldırının başka türlü defedilme olanağının bulunmamasıdır⁵¹. Savunmada bulunma zorunluluğu olmadan saldırıyı bertaraf etme imkânı bulunduğu sürece meşru savunmanın varlığından söz edilemez⁵².

Savunmada zorunluluk olup olmadığı -Kanun'daki ifadeyle- "o anda hal ve koşullara göre" belirlenmelidir. Esasen, gerçekleşen, gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak olan bir saldırı varsa, savunmanın da zorunlu olduğunu kabul etmek gerekir⁵³. Saldırının hukuken korunan menfaatler üzerinde doğurduğu tehlikeyi derhal sonlandıracak hareketler, savunma açısından zorunlu kabul edilmelidir⁵⁴.

Saldırıya maruz kalan kişinin kaçarak kurtulma imkânının olması durumunda, savunmada zorunluluk bulunup bulunmadığı noktasında doktrinde farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bir görüşe göre, saldırıya uğrayanın hukuk düzenince korunan haklardan bir fedakârlık yapmadan kaçarak kurtulma imkânı varsa, savunmada zorunluluk yoktur⁵⁵; saldırı sırasındaki hal ve koşulları göz önünde bulundurmamak, örneğin, saldırganın pusu kurduğu yoldan geçmeyerek şerefli bir şekilde saldırıdan kurtulmak olanağı varsa yahut kusur yeteneği olmayanların saldırılarından kaçarak kurtulma olanağı varsa,

⁵¹ İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, s. 152.

⁵² Dönmezer/Erman, II, s. 115.

⁵³ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 319; Koca/Üzülmez, s. 284.

⁵⁴ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 450; Koca/Üzülmez, s. 284. Alman Ceza Kanunu'nda (Al.CK. m. 32) meşru savunmanın koşullarından birisini "savunma hareketinin saldırının defedilmesi için gerekli (Erforderlich) olması" oluşturmaktadır, (Lackner/Kühl § 32, Rn. 9; Fischer § 33, Rn. 28, Heinrich, AT I, 230-231). Gerekli savunmanın haksız saldırıyı hemen sonlandırabilecek ya da tehlikeyi nihai olarak ortadan kaldıracak bir hareket olması gerekir (BGHSt 27, 336; NSTZ 87, 322, 05, 85; Lackner/Kühl, § 32, Rn. 9; Fischer § 33, Rn. 28).

⁵⁵ Önder, *Ceza Hukuku Dersleri*, s. 245.

savunmada zorunluluk bulunmadığını kabul etmek gerekir⁵⁶. Bu konudaki ağırlıklı görüşe göre⁵⁷; haksız saldırıya maruz kalan kişinin imkânı olsa dahi kaçma yükümlülüğü yoktur. Hukuk düzeni kişileri kaçmaya zorlayarak, toplum nezdinde küçük düşürecek biçimde davranmaya zorlayamaz.

Yargıtay'ın kararlarında da istikrarlı bir şekilde, haksız saldırıya maruz kalan kişiye kaçarak kurtulma yükümlülüğünün yüklenemeyeceği, bu durumdaki kişinin saldırıdan kaçarak kurtulma imkanının bulunup bulunmadığının araştırılmasına gerek olmadığı vurgulanmaktadır⁵⁸.

Kanaatimizce de; gerçekleşen, gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak olan bir saldırı varsa savunma zorunludur; kişinin kaçma imkânının bulunup bulunmadığının araştırılmasına gerek yoktur. Kusur yeteneği olmayan kişilerin saldırılarına karşı da orantılı bir savunma yapıldığı sürece bu fiil zorunludur ve meşru savunma kapsamındadır. "Saldırıya uğrayanın hukuk düzenince korunan haklardan bir fedakârlık yapmadan kaçarak kurtulma imkânı varsa, savunmada zorunluluk bulunmadığı" görüşünü savunanların verdiği saldırganın pusu kurduğu yoldan geçmeme örneğinde, aslında muhakkak olan bir saldırı ile karşı karşıya kalınması söz konusu değildir. Muhtemel bir saldırıya karşı da meşru savunmadan bahsetmek mümkün değildir.

b. Savunmanın saldırıya karşı yapılması

Bir fiilin meşru savunma kapsamında olduğunun kabul edilebilmesi için,

⁵⁶ Dönmezer/Erman, s. 116-117; İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, s. 155; Demirbaş, s. 316-317.

⁵⁷ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 451; Koca/Üzülmez, s. 284-285; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 319; Centel/Zafer/Çakmut, s. 324.

⁵⁸ "...Ceza Genel Kurulunun duraksamasız uygulamalarına göre bir olayda maddi mahiyette haksız bir saldırının bulunması, savunma ile saldırının hemzaman olması, savunmanın saldırının devamı sırasında olması, savunma ile saldırı arasında uygun oran bulunması halinde, suçun yasal savunma koşulları altında işlediğinin kabulü gerekir. Yasal savunma koşulları saptanırken hiç bir zaman ve hiç bir ahvalde sanığa kaçma mükellefiyeti tahmil edilemez ve kaçarak kurtulması istenemez veya bu halin yani kaçma imkanının var olup olmadığı asla gözetilemez. İncelenen olayda sanık ve arkadaşı; bıçak, muncıka, taş ve sopalar bulunan 6 kişinin toplu saldırısına uğrayınca paniğe kapılıp salt kendisini korumak ve tehlikeyi bertaraf etmek amacıyla hareket ettiğine göre yasal savunma koşulları içindedirler. Kaçma olanağı varken kaçmamış olması bu koşulları ortadan kaldırmaz. Bu nedenle yüklenilen suç yasal savunma koşulları altında işlediği anlaşılan sanık hakkındaki direnme hükmünün açıklanan bu değişik gerekçesiyle bozulmasına karar verilmelidir..." (YCGK, 28.5.1990, E. 1990/1-133, K. 1990/155; aynı yönde YCGK, 18.6.1990, E. 1990/1-158, E. 1990/178; 22.5.1995, E. 1995/1-80, K. 1995/158, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi 10 Ocak 2023).

saldırıyı defetmek üzere yapılması gerektiğini ifade etmiştik. Bu kabulün doğal bir sonucu olarak, savunmanın saldıran kişiye karşı yapılması gerekir⁵⁹. Zira, suçun kanuni tanımında gösterilen fiili gerçekleştiren kişinin meşru savunma hukuka uygunluk nedeninden yararlanabilmesi için, tek amacı saldırıya uğrayan hakkı korumak için saldıran kişinin bu saldırısını bertaraf etmek olmalıdır. Şayet fail, saldıran kişi olmadığını bildiği halde başka birine karşı tipik fiili gerçekleştirmişse, burada failin amacının kendisini savunmak, saldırıyı defetmek olmadığı açıktır.

Bununla birlikte, meşru savunma halinin objektif olarak var olması yeterli değildir; kişinin bu hukuka uygunluk nedeninden yararlanabilmesi için söz konusu sebebin var olduğu ve hukuk düzeninin izin verdiği zeminde olduğu bilinciyle hareket etmesi, bu kapsamda kendisine veya başkasına ait bir hakka yönelmiş haksız saldırıyı bertaraf etme zorunluluğu ile saldıran karşı savunma hareketini gerçekleştirmesi gerekir⁶⁰.

Saldırının kimliğinde hataya düşülmesi halinde, TCK'nın 30. maddesinin 3. fıkrasında düzenlenmiş olan hukuka uygunluk nedenlerinin maddi şartlarında hata hükümlerinin uygulanması gerekir⁶¹. Örneğin, kendini savunamayacak birinin malını çalıp kaçmakta olan hırsız kovalayan kişiyi karanlıkta hırsız zannederek durdurmak amacıyla çelme takıp düşüren kişi, saldıranın kimliğinde hataya düşmüştür ve bu hatanın kaçınılmaz olduğu sonucuna vardığımız takdirde, bu hatasından yararlanacaktır. Kastı kaldıran hata hallerinden biri olan böyle bir durumda, gerçekte meşru savunma hukuka uygunluk nedeni varmış gibi değerlendirme yapmak gerekir.

Hedefte sapma halinin, TCK'nın hata hükümleri kapsamında değerlendirilmesi mümkün olmamakla birlikte, şartları varsa zorunluluk haline ilişkin hükümlerin uygulanması mümkündür⁶². Çünkü hedefte sapma

⁵⁹ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 316; Centel/Zafer/Çakmut, s. 316; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 453; Koca/Üzülmez, s. 283.

⁶⁰ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 425; Özgenç, s. 308-309; Koca/Üzülmez, s. 270-272; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 285-286; hukuka uygunluk nedenlerinin objektif olarak var olmasının, bunun bilincinde olmayan failin söz konusu nedenden yararlanması için yeterli olduğu yönündeki aksi görüş için bkz. Dönmezer/Erman, II, s. 20-21; Önder, *Ceza Hukuku Dersleri*, s. 224; Hafızoğulları/Özen, s. 212; Toroslu, s. 99; Özen, s. 140-142.

⁶¹ Dönmezer/Erman, II, s. 117; Centel/Zafer/Çakmut, s. 316; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 453; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 316; Koca/Üzülmez, s. 283-284.

⁶² Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 453; Kartal, s. 113; fiilin bir bütün olarak hukuka uygun olması nedeniyle bu durumun da meşru savunma kapsamında değerlendirilmesi gerektiği yönündeki görüş için bkz. Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 316; Demirbaş, s. 319.

halinde, kullanılan araçların elverişsizliği veya başka bir sebepten dolayı fiilin neticesi istenen konu üzerinde değil de başka bir konu üzerinde gerçekleşmektedir⁶³. Örneğin, bıçakla yapılan bir saldırıyı defetmek isterken savrulan bir yumruğun saldıran kişiye değil de hemen yanındaki üçüncü bir kişiye isabet etmesi durumunda, savunma hareketiyle gerçekleştirilen tipik fiilin neticesi saldıran dışında bir kişinin üzerinde gerçekleştiği için, TCK'nın hata hükümlerinin de uygulanamayacağı bu fiil meşru savunma kapsamında değerlendirilemeyecektir. Ancak üçüncü kişiye karşı işlenen suç açısından, somut olayın özelliklerine göre TCK'nın 25. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenmiş olan zorunluluk hali⁶⁴ hükmü uygulanabilecektir.

Yargıtay bir kararında⁶⁵; “...Kendisinin ve kardeşlerinin bulunduğu eve yönelik silahlı saldırı gerçekleştirildiği anda elindeki tabanca ile saldıran tarafa meşru savunma koşulları içinde karşılık verdiği esnada olayla ilgisi bulunmayan mağdur ...'ün yaralanmasına sebebiyet verdiği anlaşılan sanık ...'e izafe edilmesi mümkün kusur bulunmadığından hakkında beraat kararı verilmesi gerektiği gözetilmeden yazılı şekilde (olası kastla yaralama suçundan) mahkumiyet hükmü kurulması” nedeniyle ilk derece mahkemesinin hükmünü bozmuştur. Yargıtay kararında olayın oluş şekline ilişkin tam bir açıklık bulunmamakla birlikte, kanaatimizce; TCK'nın 30/3. maddesi kapsamında hata hükümlerinin uygulanmasını gerektirecek bir durum söz konusu değildir. Hedefte sapmanın söz konusu olduğu böyle bir olayda zorunluluk halinin şartlarının bulunduğu kabul edilerek, kusurunun bulunmaması nedeniyle sanık hakkında ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmesi gerekmektedir. Yargıtay'ın zorunluluk halinden veya kusurluluğu ortadan başka bir nedenden bahsetmeksizin, gerekçesiz olarak sanığın kusurunun bulunmadığını kabul etmesinin yerinde olmadığını değerlendiriyoruz. Bununla birlikte, sanık hakkındaki bu kabul üzerine verilebilecek karar ceza verilmesine yer olmadığı kararı olması gerekirken ve CMK'nın 223. maddesindeki beraat kararı verilebilecek hallerin hiçbiri somut olayda mevcut değilken sanığın beraatine karar verilmesi gerektiği gerekçesiyle hükmün bozulması yönündeki karara iştirak etmiyoruz.

⁶³ Koca/Üzülmez, s. 502.

⁶⁴ “Gerek kendisine gerek başkasına ait bir hakka yönelik olup, bilerek neden olmadığı ve başka suretle korunmak olanağı bulunmayan ağır ve muhakkak bir tehlikeden kurtulmak veya başkasını kurtarmak zorunluluğu ile ve tehlikenin ağırlığı ile konu ve kullanılan vasıta arasında orantı bulunmak koşulu ile işlenen fiillerden dolayı faile ceza verilmez.”

⁶⁵ Y. 1. CD, 24.1.2018, E. 2016/4601, K. 2018/230, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi 10 Ocak 2023.

II. MEŞRU SAVUNMADA SINIRIN AŞILMASI

Diğer tüm hukuka uygunluk sebeplerinde olduğu gibi bir fiilin meşru savunma kapsamında kaldığının kabul edilebilmesi için hukuk düzenince tanınan sınır içerisinde kullanılması; hakkın tanınma sınırlarının ölçü yönünden aşılmaması gereklidir. Meşru savunmanın sınırının aşılması konusunu incelemeye geçmeden önce, meşru savunmanın sınırını belirlemek ve kapsamda savunmaya ilişkin şartlardan biri olan “*saldırı ile savunma arasında orantının bulunması*” şartını ele almak gerekir.

A. Saldırı ile Savunma Arasında Orantının Bulunması

Meşru savunmanın şartlarından biri de saldırı ile savunma arasında orantı (*Verhältnismäßigkeit*) bulunmasıdır. Bu şart Kanun’da “...*haksız bir saldırıyı o anda hal ve koşullara göre saldırı ile orantılı biçimde defetmek...*” şeklinde ifade edilmiştir. Savunmanın haksız saldırıyı durduracak ölçüde olmasını ifade eden bu şart, meşru savunma niteliğindeki hareketin sınırlarını belirlemede; saldırıya nazaran ölçüsüz bir savunma hareketi yapıldığında, meşru savunmada sınır aşılmış olmaktadır⁶⁶.

Türk ceza hukuku doktrinindeki genel kabul gören görüşe göre⁶⁷ saldırı ile savunma arasındaki orantının olup olmadığı; kullanılan araçlar ve yönelindikleri konular/hukuki değerler açısından değerlendirilerek bir sonuca varılmalıdır. Burada kast edilen saldırıda ve savunmada kullanılan araçlar ile saldırıya uğrayan ve savunulan konunun mutlak eşitliği değil aralarında bir orantı bulunması gerektiğidir.

Alman öğretisinde orantılılık değerlendirilirken temel kural olarak “*savunmanın en hafif (mildeste) araçla gerçekleştirilmesi*” gerektiğine vurgu yapılmaktadır⁶⁸. Bu savunmanın gerekliliği (zorunluluğu) kavramından ortaya çıkan bir sonuçtur⁶⁹. Ancak “*en hafif araç*” kavramının kişinin savunmasını

⁶⁶ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 316-317.

⁶⁷ İçel/Özgeç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, s. 158-159; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 454-455; Özen, s. 122-133; Demirbaş, s. 317; Centel/Zafer/Çakmut, s. 314; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 317.

⁶⁸ Roxin/Greco, § 15, Rn.42; Heinrich, AT I, s. 231; Fischer meşru savunmanın görece (*relativ*) en hafif araçla gerçekleştirilmesi gerektiğini ifadesi etmektedir (Fischer, § 32, Rn. 30). “*Görece*” ifadesi hafif araç kavramını mutlak bir şekilde yorumlanmaması gerektiği bakımından kanaatimizce önem arz etmektedir.

⁶⁹ Heinrich, AT I, s. 231.

riske sokacak şekilde yorumlanmaması gerekir⁷⁰. Fail hafif olması pahasına riskli savunma önlemi almaya zorlanamaz. Fail saldırıyı derhal sonlandıracak ve tehlikenin nihai olarak ortadan kalkmasını sağlayacak savunma aracını seçmekte serbesttir⁷¹.

Saldırı ve savunmada kullanılan araçlar ile bu araçların kullanılma şekli arasında bir orantı bulunmalıdır. Bu değerlendirmede aranacak olan, saldıran ile savunanın aynı araçlara sahip olmaları veya bu araçları aynı şekilde kullanmaları değildir; somut olaydaki hal ve koşullara göre, aracın saldırıyı defedecek ölçüde kullanılıp kullanılmadığıdır⁷². Örneğin, fiziken güçlü birinin yumrukla veya sopayla yaptığı saldırı, fiziki yönden saldırıya nispeten güçsüz biri tarafından ateşli silahla defedilebilir; önemli olan ateşli silahın saldırıyı bertaraf edebilecek ölçünün ötesinde kullanılmaması, ölçü yönünden sınırın aşılmamasıdır⁷³. Yargıtay da bir kararında; kendisine yumrukla vurarak burun kemiğinin kırılmasına neden olan iki saldıranın haksız saldırılarını defetmek için bıçakla onları yaralayan sanığın fiilinin meşru savunma kapsamında kaldığını kabul etmiştir⁷⁴.

⁷⁰ Roxin/Greco, § 15, Rn.43.

⁷¹ Heinrich, AT I, s. 231; Lackner/Kühl, § 32, Rn. 9.

⁷² Dönmezer/Erman, II, s. 118; Toroslu, s. 107; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 455-456; Demirbaş, s. 317; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 318; Özen, s. 123-124.

⁷³ Dönmezer/Erman, II, s. 118; Özen, s. 124-125; Centel/Zafer/Çakmut, s. 315; Demirbaş, s. 317; Yargıtay meşru savunmada sınırın aşıp aşılmadığının tartışıldığı bir kararında; “... kendisine karşı gerçekleşmekte olan bir saldırı bulunan sanığın son atışta sol bacağından vurulduğu da göz önüne alındığında aralarındaki mesafe oldukça kapandıktan sonra gerçekleşen son atışın ardından kendisine yönelik gerçekleşmekte olan saldırıyı o andaki hal ve koşullara göre saldırı ile orantılı biçimde defetmek zorunluluğu ile hareket edip, maktülün üzerine atlayarak ve silahı almak amaçlı gez kısmından tuttuğu sırada birlikte üst üste düştükleri ve bu sırada yönü değişen silahın düşmenin etkisiyle maktülün göğsüne yaslanarak patlamasıyla maktülün vurularak öldüğünün anlaşılması karşısında, sanığın meşru savunma kapsamında hareket ettiğinin kabulüyle TCK’nın 25/1. ve CMK’nın 223/2-d maddesi gereğince beraatine karar verilmesi gerektiği gözetilmeden, sanığın atılı suçu bilinçli taksirle işlediğinden bahisle yazılı şekilde (bilinçli taksirle öldürme suçundan) mahkumiyetine karar verilmesi...” gerekçesiyle hükmü bozmuştur. (Y. 12. CD, 22.1.2020, E. 2019/13688, K. 2020/810, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi 10 Ocak 2023)

⁷⁴ “...Katılan sanık ...’nin, sanıklar ... ve ...’dan kendisine gelen ve burnunda kemik kırığına neden olan saldırıyı defetmek için üzerinde taşıdığı çakı bıçağını rastgele savurması sonucu, yaralanmalarına neden olma şeklindeki eyleminin TCK’nın 25/1. maddesindeki meşru müdafaa kapsamında kaldığı ve katılan sanık hakkında beraat kararı verilmesi gerektiği gözetilmeden yazılı şekilde (kasten yaralama suçundan) hüküm kurulması bozmayı gerektirmiş...” (Y. 6. CD, 19.10.2020, E. 2018/1097, K. 2020/3536, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi 10 Ocak 2023; Yargıtay aynı yöndeki bir başka kararında; “...ölen ...’ün, sanık...’a beni öldürtecekmışsin diyerek bıçak çektiği ve kalçasına dayadığı; sanık

Savunmada kullanılan araç ve bu aracın ne şekilde kullanılacağı olay anındaki hal ve koşullara göre (*ex ante*) yapılacak değerlendirmeyle belirlenebilir. Fiilin gerçekleştiği anda sağduyu sahibi objektif bir üçüncü kişinin bakış açısına göre, savunma sırasında bilinen hal ve şartlar göz önünde bulundurulmak suretiyle bir değerlendirme yapılmalıdır⁷⁵. Aracın saldırıyı derhal sonlandıracak şekilde kullanılması, saldırı ile savunma arasında orantı bulunduğunu kabul etmek için gerekli ve yeterlidir⁷⁶.

Saldırı ve savunmada kullanılan araç ile bu aracın kullanılma şekli arasında orantı bulunması gerektiğine ilişkin doktrinde bir tartışma bulunmamakla birlikte, saldırıya uğrayan ve savunulan konular/hukuki değerler arasında da bir oran aranmasının gerekip gerekmediği konusunda fikir birliği bulunmadığını görmekteyiz. Bizim de iştirak ettiğimiz ağırlıklı görüşe göre⁷⁷, saldırıya uğrayan ve savunulan konular/hukuki değerler arasında da bir oran bulunmalıdır. Bu hukuki değerlerin mutlaka aynı değerde olması yahut savunulan hukuki değerlerin daha üstün olması gerekmez. Burada önemli olan saldırıya uğrayan ve savunulan haklar arasında aşırı bir dengesizliğin olmamasıdır. Örneğin, cinsel saldırıda bulunma şeklinde bir haksız saldırı gerçekleştirmeye çalışan kişinin öldürülmesi veya yaralanması durumunda, saldırıya uğrayan ve savunulan hukuki değerler aynı değildir; ancak bu haksız saldırıyı derhal sonlandıracak nitelikte bir savunma hareketi sonucu fail ölmüş olsa dahi araç yönünden sınır aşılmadığı sürece bu fiil meşru

savunma kapsamında kabul edilecektir⁷⁸. Sonuç itibarı ile, sadece saldırıya uğrayan ve savunulan hakları mukayese etmek doğru olmayacağı gibi böyle bir kıyaslamayı tamamen göz ardı etmek de bizi *-kişilerin yaşam hakkına, vücut veya cinsel dokunulmazlığına yönelmeyen, sadece malvarlığına karşı yapılan saldırıların bertaraf edilmesi için failin öldürülmesini meşru savunma kapsamında görmek gibi-* hatalı olabilecek sonuçlara götürebilir. Bu nedenle saldırı ile savunma arasında orantı bulunup bulunmadığı somut olayın şartlarına göre değerlendirilmelidir⁷⁹.

Meşru savunmada sınırın ölçü yönünden aşılması durumunda fiil bütünüyle hukuka aykırı değildir; savunma sınırının dışında kalan hareketler hukuka aykırı olmaktadır⁸⁰. Meşru savunmada sınırın aşıldığından bahsedilebilmesi için, bu hukuka uygunluk nedeninin tüm şartlarının somut olayda gerçekleşmesi ve fakat saldırı ile savunma arasındaki oranın ölçü yönünden aşılması gerekir; olayda meşru savunmanın şartları yoksa, sınırın aşıldığından da bahsedilemez⁸¹. Meşru savunmanın şartları mevcut değilken *-örneğin haksız bir saldırı yokken veya bitmişken-* var zannedilmesi durumunda, hukuka uygunluk nedenlerinin maddi şartlarında hata hükümleri tatbik edilmelidir⁸².

Saldırı ile savunma arasındaki oranın ölçü yönünden aşılması durumunda ne şekilde hareket edileceği TCK'nın 27. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddenin 1. fıkrasında meşru savunma halini de kapsayacak şekilde tüm

... 'in böyle bir şey olmadığını söylemesine rağmen, kasada ne kadar para var diyerek, kasayı açmasını istediği, bunun üzerine sanık ... 'in kasayı açarak, aldığı ruhsatlı tabancası ile rastgele yere doğru ateş etmeye başladığı, bu sırada, bir merminin ... 'nın karnına isabeti sonucu ölümüne sebep olduğu, sanık ... 'ın olay sırasındaki ruhi durumu, ölenin yanında tanımadığı iki kişi bulunduğu halde, kendisine yönelik bıçaklı saldırısı sırasında, bu saldırının boyutunun ne olabileceğini öngörebilecek bir durumda olmaması beraat eden sanıkların beyanına göre isteseydi üçünü de öldürebilecek durumda iken böyle bir sonucu gerçekleştirmemiş olması nedeniyle sanığın savunmada zaruret sınırını aştığı kabul edilemeyeceğinden, hakkında TCY'nın 49ncu maddesinin uygulanmasına yönelik Özel Daire bozma kararı yerinde bulunmaktadır." (YCGK, 6.2.1995, E. 1994/1-341, K. 1995/6, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi 10 Ocak 2023).

⁷⁵ Heinrich, AT I, s. 231; Hilgendorf/Valerius, s. 123; Lackner/Kühl § 32, Rn. 10, Gropp § 32, Rn. 79.

⁷⁶ Önder, *Ceza Hukuku Dersleri*, s. 246.

⁷⁷ Dönmezer/Erman, s. 119; İçel/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, s. 158-159; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 456-457; Centel/Zafer/Çakmut, s. 315; Toroslu, s. 107-108; Özen, s. 127 vd.; Demirbaş, s. 317; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 317; İnanç İştin, "Yargıtay Kararları Işığında Meşru Müdafaa ve Meşru Müdafada Sınırın Aşılması", *Legal Hukuk Dergisi*, 20(237), 2022, s. 3406-3408.

⁷⁸ Yargıtay da konuya ilişkin bir kararında; "...Katılan sanık Leyla'nın da Hüseyin'den başlayan, devam eden ve artarak devam etmesi de muhakkak olan cinsel davranışlar şeklindeki haksız saldırıyı, o andaki hal ve şartlara göre kilerin içindeki çuvalların arasında bulunan ve içerisinde iki adet mermi olan tabancayla bitişik atış mesafesinden yalnızca bir kez ateş etmek suretiyle defetmeye çalışması karşısında, katılan sanık Leyla'nın kendisini başka türlü savunmasının imkansız olduğu, saldırının bir sonucu olan ve saldırgana karşı gerçekleştirilen fiilde meşru müdafaa şartlarının bulunduğu kabulü'nün gerektiğine hükmetmiştir. (YCGK, 17.2.2015, E. 2014/1-572, K. 2015/2, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi 10 Ocak 2023).

⁷⁹ Aksi görüş bkz. Özgenç, s. 361, dipnot 504 (Yazara göre; "...Önemli olan, savunma sadedinde gerçekleştirilen fiilin tecavüzü defedecek ölçüde olmasıdır. Bu ölçüye riayet edildikten sonra, tecavüze uğrayan hukuki değerle, bu tecavüzü defetmek için kendisine zarar verilen değer arasında bir oranın bulunması gerekmez. Bu itibarla, malı gaspedilmekte olan kişinin malını kurtarmak için gasabın yaralanmasına ve hatta ölümüne sebebiyet vermesi durumunda da, meşru savunmanın varlığını kabul etmek gerekir.")

⁸⁰ Özgenç, s. 504.

⁸¹ Önder, *Ceza Hukuku Dersleri*, s. 265; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 356; Mehmet Şahin, "Yasal (Meşru) Savunmada Sınırın Aşılması", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (76), 2008, s. 324.

⁸² Koca/Üzülmez, s. 310.

hukuka uygunluk nedenlerinde sınırın kast olmaksızın aşılmasına ilişkin düzenleme, 2. fıkrasında ise *-aşağıda ayrıntılı olarak inceleyeceğimiz-* meşru savunmada sınırın heyecan, korku veya telaşla aşılmasına ilişkin düzenleme yer almaktadır.

Meşru savunmada sınır *-heyecan, korku veya telaşla aşılması hali hariç-* kasten aşılmış ise, bu hukuka uygunluk nedeninin varlığının bir önemi yoktur⁸³; fiilin hukuka uygunluk nedeninin kapsamında olmaması nedeniyle, failin kasten işlemiş olduğu haksızlıktan cezalandırılması gerekir⁸⁴. Üzerine doğru elinde sopayla koşarak gelen akıl hastasının silahla ateş edip korkutularak yahut ayağından basit bir yaralama ile durdurulması mümkün iken doğrudan başına ateş ederek öldürülmesi veya kendisine bıçak doğrultan saldıranın elindeki bıçağı aldıktan sonra O'nun bu bıçakla öldürülmesi örneklerinde olduğu gibi savunmanın sınırı ölçü yönünden kasten aşılmış olup, failin şartları varsa haksız tahrik hükümleri uygulanmak suretiyle kasten öldürme suçundan cezalandırılması gerekir. Yargıtay da benzeri bir olaya ilişkin verdiği kararında⁸⁵; *"...Sanığın maktulün elindeki tabancayı zorla aldıktan ve böylece kendisine veya yakınlarının hayatına yönelik mutlak tehlike hali zail olduktan sonra ateş edip sırttan giren ve öldürücü etki yapan mermi de dahil onu 3 yerinden vurup öldürdüğünün, mermi isabet yerlerinden ve dosya kapsamından anlaşılmasına mahkemece de oluşun bu şekilde vuku bulduğunun kabul edilmesine, başlangıçta mevcut bulunan yasal savunma halinin maktulün elinden tabanca alındıktan sonra ortadan kalkmış bulunmasına göre, eylemin yasal savunma veya bunun aşılması suretiyle değil*

⁸³ Özgenç, s. 504.

⁸⁴ Dönmezer/Erman, s. 138; Özen, s. 161; Koca/Üzülmez, s. 311; Demirbaş, s. 367; Apaydın, s. 177; Yargıtay da konuya ilişkin bir kararında; *"...sanık Akın, maktulün üzerine silahla gelmesi nedeniyle kaçmaya çalışıp, yanlışlıkla tuvalete girerek içerde kalmış ve dışarı çıkamamıştır. Bunun üzerine ruhsatlı silahını çekerek maktüle birden fazla kez ateş etmiştir. Olayın bu akışı ile gerçekleştirilmesindeki özellikler, olay sırasında maktulün elinde silah bulunması ve tehdit içeren sözler söylemesi karşısında olayda yasal savunma koşulları oluşmuştur. Ancak, gerek otopsi raporu ile Adli Tıp Kurumu Fizik-Balistik İhtisas Dairesi raporunda bildirildiği ve gerekse olay yerinde yapılan keşifçe saptandığı şekilde sanık ölene, yakın mesafeden ve doğrudan doğruya öldürücü bölgelerine ölüm sonucunu alacak şekilde yedi el ateş ettiğinden aşırıya kaçmış, kendisi ile arkadaşına yönelme olasılığı bulunan saldırıyı engellemekle yetinmemiş yasal savunma sınırlarını aşmıştır. Bu nedenle sanık hakkında, İstanbul Kriminal Polis Laboratuvarı Müdürlüğü'nün raporları da nazara alındığında TCY.'nin 448, 49, 50. maddelerinin uygulanması gerektiğinden, isabetsiz olan direnme hükmünün bozulmasına karar verilme"si gerektiğine hükmetmiştir.* (YCGK, 30.5.2000, E. 2000/1-112, K. 2000/118, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi 10 Ocak 2023.

⁸⁵ Y. 1. CD, 17.3.2003, E. 2003/3103, K. 2003/1962, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi 10 Ocak 2023.

*ağır tahrik altında gerçekleştirildiğinin kabulü ile sanığın TCK.nun 448, 51/2 ve 59. maddeleri ile tecziyesi gerekirken TCK.nun 50. maddesi uygulanarak yazılı şekilde hüküm tesisi" nedeniyle ilk derece mahkemesince verilen beraat kararını bozmuştur*⁸⁶.

B. Meşru Savunmada Sınırın Kast Olmaksızın Aşılması

1. Genel Olarak

765 sayılı TCK'da meşru savunmada sınırın aşılması genel olarak hukuka uygunluk nedenlerinde sınırın aşılması kapsamında mütalaa edilmiştir⁸⁷. 765 sayılı mülga TCK'nın 50. maddesinde hukuka uygunluk nedenlerinde sınırın aşılması halinde cezadan indirim yapılmasına ilişkin bir düzenlemeye yer verilmiştir. Söz konusu hüküm *"49 uncu maddede yazılı fillerden birini icra ederken kanunun veya salahiyettar makamın veya zaruretten tayin ettiği hududu tecavüz edenler."* şeklinde, 49. maddede sayılan hukuka uygunluk nedenlerinin tamamında sınır aşılması halinde uygulanmasını öngörmekte idi. Bu itibarla mülga Kanundaki bu düzenleme tüm hukuka uygunluk nedenlerine atıf yapmak suretiyle geniş bir uygulama alanına sahipti.

765 sayılı TCK'daki bu düzenlemenin hukuka uygunluk nedenlerinde sınırın taksirle aşılmasını da kapsayıp kapsamadığı konusunda ise bir açıklık bulunmamaktaydı⁸⁸. Zira Kanunda 5237 sayılı TCK'nın 27. maddesinin 1. fıkrasındaki gibi bir düzenlemeye yer verilmemişti.

Öğretide bu maddenin, hukuka uygunluk nedenlerinin sınırının sadece taksirle aşılmış halinde uygulanabileceği şeklindeki görüşler ise açık bir hüküm olmaması karşısında tartışmalı idi⁸⁹. Dönmezer/Erman, 50. maddedeki

⁸⁶ Yargıtay bir başka kararında ise; *"...nefsine karşı vukubulan haksız bir saldırıyı, o anda def'etmek zorunluluğu ile işlediği bu suçta sanık, sarhoş halde bulunan öldürülenin elinden bıçağını aldıktan sonra onun hayati organlarının bulunmadığı vücut bölgelerini hedef alarak bu bıçağı kullanması veya bir bıçak darbesiyle yetinmesi mümkün iken; zaruret sınırını aşmış ve karşısındakini bıçaklayarak öldürmüş bulunmasına göre; sanığa TCK.nun 49. maddesinin değil 448, 50. maddesinin uygulanması gerektiğinden, müdahil ve C.Savcısının temyiz itirazlarının bu nedenle kabulü ile, yerel mahkeme direnme hükmünün değişik gerekçe ile bozulmasına" hükmetmiştir.* (YCGK, 30.3.1981, E. 1981/32, K. 1981/107, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi 10 Ocak 2023.

⁸⁷ Özgenç, s. 513.

⁸⁸ Ayhan Önder, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, C.II, Beta Yayınları, 1989, s. 247 vd.

⁸⁹ Önder, *Genel Hükümler*, II, s. 248 vd. Yazara göre bu durum, saldırıya karşı gerçekleştirilen savunmanın amaçta değil, araçta aşılarak yerine getirilmesinde işlenen fiilin kasti bir suç olsa dahi, fiilin taksir sebebiyle cezalandırılacağı hükmüne yer veren sistemlerde mümkündür.

düzenlemenin koşullarından birisini “suçun taksirle işlenen suçlardan biri olması gerektiği” şeklinde ifade etmekte idi. *Yazarlara göre failce işlenen suçun sadece kasten işlenen bir suç olması halinde ise, failin cezalandırılmasına imkân bulunmamaktadır*⁹⁰. Ancak *Yazarlar* tarafından, Kanunda bu konuda bir hüküm bulunmadığına da işaret edilmekte idi⁹¹. Ceza Kanunu Ön Tasarısında ise, 5237 sayılı TCK’nın 27/1. maddesindeki düzenlemeye benzer şekilde hukuka uygunluk nedenlerinde sınırın kast olmaksızın aşılması halinde fiil, taksirle işlendiğinde cezalandırılıyorsa, taksirli suç için verilen cezadan indirim yapılması öngörülmekte idi⁹².

Alman Ceza Kanunu’nda meşru savunmada sınırın taksirle aşılmasına ilişkin bir düzenleme bulunmamakla birlikte, Avusturya Ceza Kanunu incelendiğinde; meşru savunma başlıklı 3. maddesinin 2. paragrafında (m. 3/2); korku, şaşkınlık ve heyecan halinde sınırın aşılması ile sınırın taksirle aşılması hallerinin birleştirilmiş olduğunu görmekteyiz. Düzenleme failin içine düştüğü panik nedeniyle taksirli hareket etmesi ve fiilin taksirle işlenen bir suç oluşturması halinde, sorumluluğun taksir esaslarına göre belirlenmesini öngörmektedir⁹³. Avusturya Ceza Kanunu’ndaki bu düzenlemenin sadece meşru savunmaya hasredildiğini belirtmek gerekir⁹⁴.

2. Hukuki Niteliği

TCK’nın 27. maddesinin 1. fıkrasında yer alan “*Ceza sorumluluğunu kaldıran nedenlerde sınırın kast olmaksızın aşılması halinde, fiil taksirle işlendiğinde de cezalandırılıyorsa, taksirli suç için kanunda yazılı cezanın altında birinden üçte birine kadar indirilerek hükmolunur.*” şeklindeki düzenlemenin, meşru savunma da dahil olmak üzere tüm hukuka uygunluk

Kanunumuzda bu yönde bir hüküm bulunmaması karşısında kasten kullanılan aracın saldırıya uygun bir şekilde seçilmemiş olması nedeniyle kişinin taksiri sebebiyle sorumlu tutulması mümkün değildir (s. 248-249).

⁹⁰ Dönmezer/Erman, II, 141.

⁹¹ Dönmezer/Erman, II, 142.

⁹² Ceza Kanunu Ön Tasarısı m. 31: “*Hukuka uygunluk sebeplerinde sınırın kast olmaksızın aşılması halinde fiil, taksirle işlendiğinde de cezalandırılıyorsa, taksirli suç için Kanunda yazılı cezada altında birinden üçte birine kadar indirilerek hükmolunur. Sınırın aşılması mazur görülebilecek bir heyecan, korku veya telaştan ileri gelmiş ise ceza verilmez.*” (Dönmezer/Erman, II, s. 141-142, 297 nolu Dipnot).

⁹³ Önder, *Genel Hükümler*, II, s. 246.

⁹⁴ Avusturya Ceza Kanunu’nun orijinal tam metni için bkz. <https://www.jusline.at/gesetz/stgb/> paragraf/3

nedenlerini kapsayacak şekilde kaleme alındığı görülmektedir⁹⁵.

Meşru savunmanın sınırının kast olmaksızın aşılması durumunda, haksız saldırıya karşı kendisini savunan kişi hukuk düzeninin izin verdiği sınır içerisinde kaldığını zannederek fiilini gerçekleştirmekte ve savunmanın sınırını bilerek aşmamakta; gerekli dikkat ve özeni gösterseydi sınırı aşabileceğini öngörebilecekken bunu yapmayarak savunmanın sınırını kast olmaksızın aşmaktadır. Kendisini savunan kişinin içine düştüğü bu yanılgı, hukuka uygunluk nedenlerinin maddi şartlarında hatanın özel bir görünüm şekli kabul edilip, hukuka uygunluk nedenlerinin sınırında hata olarak adlandırılabilir⁹⁶.

Meşru savunmanın şartları açıklanırken izah edildiği üzere, bu hukuka uygunluk nedeninin maddi şartlarından biri de “*saldırı ile savunma arasında orantının bulunması*”dır. Savunma hareketi yapan kişi, haksız saldırıyı defetmek için saldırı ile orantılı savunma hareketi yaptığını ve hukuk düzeninin izin verdiği sınır içinde kaldığını, sınırı ölçü yönünden aşmadığını zannetmektedir. Gerçekte ise savunma hareketini yaparken gerekli dikkat ve özeni göstermeyerek saldırıyı bertaraf edecek ölçünün ötesinde savunma hareketi yaptığı için fiili hukuk düzeninin izin verdiği sınırın dışına kısmen çıkmıştır. Meşru savunmanın sınırında düştüğü bu hata, aşkın kısmın oluşturduğu suç açısından failin kastını ortadan kaldırmaktadır; fakat fiil

⁹⁵ Madde metninde “*Ceza sorumluluğunu kaldıran nedenler*” ifadesinin kullanılması ve madde gerekçesinin bunu teyit eder tarzda kaleme alınmış olması nedeniyle, söz konusu düzenlemenin hukuka uygunluk nedenleri ile birlikte kusurluluğu etkileyen nedenleri de kapsadığı düşünülebilir. Ancak, 5237 sayılı TCK’nın benimsediği suç teorisine göre, hukuka uygunluk nedenleri suçun yapısal unsurları içerisinde yer almaktadır ve kast-taksir suçun manevi unsurunun iki temel görünüm şeklidir; kusur suçun unsurlarından biri değildir. 5237 sayılı TCK’nın 30. ve 40/1. maddelerinde yer alan düzenlemelerin yanı sıra 5271 sayılı CMK’nın 223. maddesinde yer alan düzenlemeler bu hususu teyit etmektedir. Bu nedenle, 27. maddenin 1. fıkrasında yer alan sınırın kast olmaksızın aşılması ve aşkın kısmın oluşturduğu suçun taksirle işlenebilen bir suç olması durumunda failin cezalandırılacağı ifadelerinin ancak hukuka uygunluk nedenlerinde sınırın aşılması durumunda uygulama alanı bulabileceği kanaatindeyiz. (Aynı yönde Koca/Üzülmez, s. 308).

Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun aynı yöndeki bir kararı şu şekildedir; “*5237 sayılı TCY’nun 27. maddesinin 1. fıkrası; “Ceza sorumluluğunu kaldıran nedenlerde sınırın kast olmaksızın aşılması halinde, fiil taksirle işlendiğinde de cezalandırılıyorsa, taksirli suç için kanunda yer alan cezanın altında birinden üçte birine kadar indirilerek hükmolunur.” şeklinde olup, madde metninde yer alan “Ceza sorumluluğunu kaldıran nedenlerde sınırın kast olmaksızın aşılması” ibaresinden yasa maddesinin ve gerekçesinin aksine öğretide kabul edilen görüşe uygun olarak “Hukuka uygunluk hallerinde sınırın aşılmasının” anlaşılmasının isabetli olacağı sonucuna ulaşılmıştır.*” (YCGK, 5.10.2010, E. 2010/1-170, K. 2010/182, Legalbank Elektronik Hukuk Bankası, Erişim Tarihi 15 Ocak 2023).

⁹⁶ Mahmut Koca/ İlhan Üzülmez, “Hukuka Uygunluk Sebeplerinde Sınırın Aşılması”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(1-2), 2007, s. 49; Koca/Üzülmez, s. 311.

taksirli bir suç oluşturuyorsa fail bundan dolayı cezasında kanunda öngörülen indirim yapılarak cezalandırılmaktadır⁹⁷.

Yargıtay'ın konuya ilişkin bir kararında; "... 'sınırın aşılması' bir hukuka uygunluk nedeni değil, 27. maddenin 1. fıkrasındaki durum itibarıyla kusurluluğu azaltan, 27. maddenin 2. fıkrasındaki durum itibarıyla da kusurluluğu ortadan kaldıran nedenlerden birisi olduğundan, hukuka uygunluk nedenlerinde sınırın kast olmaksızın aşılması halinde, Yasanın 27/1. maddesine göre indirimli ceza veya Yasanın 27/2. maddesine göre 5271 sayılı CYY'nın 223/3-c bendi uyarınca ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmelidir..." diyerek, m.27/1'deki düzenlemenin hukuki niteliğinin "kusurluluğu azaltan neden" olduğunu kabul ettiği görülmektedir⁹⁸. Kast ve taksiri birer kusur şekli olarak kabul eden klasik suç teorisinin etkisinin görüldüğü bu hukuki nitelendirmeye iştirak etmiyoruz. Zira, yukarıda ayrıntılı olarak açıklandığı üzere meşru savunmanın sınırında düşülen bu hata haline ilişkin hukuki değerlendirmeyi kusurluluk alanına geçmeden haksızlık alanında yapmak gerekmektedir.

3. Şartları

TCK'nın 27. maddesinin 1. fıkrasının inceleme konumuz kapsamında uygulama alanı bulabilmesi için ilk koşul meşru savunma halinin mevcut olması, ikinci koşul ise meşru savunmanın sınırının kast olmaksızın aşılmasıdır⁹⁹. Meşru savunmanın şartları daha önce açıklandığından, tekrara düşmemek için bu başlık altında aynı açıklamalara yer verilmemiştir. Meşru savunmanın şartları somut olayda mevcut olmadığı halde bu şartların gerçekleştiğini zannederek fiilini gerçekleştiren kişi hakkında, m. 27/1 hükmünün değil, şartları mevcutsa meşru savunmanın maddi şartlarında hata (TCK'nın m. 30/3) hükmünün uygulanması gerekecektir.

Devlete ait olan saldırıları önleme yetki ve görevinin sıkı şartlara bağlı olarak kişilere devri kapsamında haksız saldırıya muhatap olan kişi hukuk

⁹⁷ Koca/Üzülmez, Sınırın Aşılması, s. 50; Koca/Üzülmez, s. 311.

⁹⁸ YCGK, 5.10.2010, E. 2010/1-170, K. 2010/182, Legalbank Elektronik Hukuk Bankası, Erişim Tarihi: 15.1.2023; aynı yönde Ali Emrah Bozbayındır, "Meşru Savunmada Sınırın Aşılması", *Ceza Hukuku Dergisi*, 7(18), 2012, s. 120.

⁹⁹ "...5237 sayılı Türk Ceza Yasasının 27. maddesinin 1. fıkrasının uygulanabilmesi için; öncelikle ceza sorumluluğunu ortadan kaldıran bir neden söz konusu olmalıdır. Failin, sınırları "kast olmaksızın" aşması da ikinci koşuldur..." (YCGK, 8.5.2012, E. 2011/1-436, K. 2012/190, Legalbank Elektronik Hukuk Bankası, Erişim Tarihi 15 Ocak 2023)

düzeninin verdiği izin çerçevesinde, yani saldırıyı bertaraf edecek ölçüde savunma hareketi yaptığı takdirde fiili hukuka uygun olacak, başlangıçta hukuki zeminde bulunmakta iken sınırı kasten aşan kişi ise işlediği kasıtlı suçtan cezalandırılacaktır. Bununla birlikte, saldırıyı defederken gerekli dikkat ve özeni göstermediği için savunmanın sınırını taksirle aşan kişinin fiili taksirli bir suça vücut veriyorsa bundan dolayı cezalandırılacaktır. Örneğin, kendisine karşı sopayla saldıran birini korkutup uzaklaştırmak için yere doğru ateş eden kişinin tabancasından seken bir merminin saldıranın ölümüne neden olması durumunda, savunmanın sınırının taksirle aşıldığını ve aşkın kısım taksirle öldürme suçunu oluşturduğundan failin bundan dolayı cezalandırılabileceğini söyleyebiliriz. Bununla birlikte, savunmanın sınırının taksirle aşılması durumunda örneğin saldıranın cep telefonu aldığı darbeden dolayı kullanılamaz duruma gelmesi halinde, kanunlarımızda taksirle mala zarar verme fiilini cezalandıran bir suç tipi bulunmadığından, aşkın kısımdan dolayı kişinin cezalandırılması söz konusu olmayacaktır. Bununla birlikte savunmanın sınırını aşan kişinin, sınırı aşmakta taksirinin dahi bulunmadığını söyleyebiliyorsak, bu durumda kişinin taksirli bir suçtan cezalandırılması yoluna gidilemeyeceğini de ilave etmek gerekir.

TCK m. 27/1'deki düzenlemeye göre, meşru savunmanın sınırının kast olmaksızın aşılması halinde, fiil taksirle işlendiğinde de cezalandırılıyorsa, taksirli suç için kanunda yazılı ceza altında birinden üçte birine kadar indirilerek hükmolunacaktır. Madde gerekçesinde taksirli suçtan dolayı verilecek cezadan ne sebeple indirim yapılmasının düzenlendiği hususunda bir açıklık bulunmamakla birlikte, maruz kaldığı haksız saldırıyı defederken savunmanın sınırını istemeden aşarak taksirli de olsa bir suç işleyen kişinin fiilinin haksızlık içeriğinin azlığı da göz önünde bulundurularak, böyle bir düzenlemenin yapıldığını değerlendirmekteyiz¹⁰⁰.

Yargıtay konu ile ilgili bir kararında¹⁰¹; "...Sanık A.A. ve maktulün olay gecesi alkollü sohbet ettikleri sırada sebebi belli olmayacak şekilde aralarında çıkan tartışma sırasında, maktulün tabancasını çekip sanığa ateş ederek sağ kol ve sol göğüs cilt altından yaraladığı, yaralanıp yere düşen sanığın da kendi üstündeki silahını çekip maktule doğru 6 el ateş ederek maktulü öldürmesiyle sonuçlanan olayda; sanığın kendine yönelik saldırıya

¹⁰⁰ Aynı yönde Aykut Ersan, *Ceza Hukukunda Meşru Savunma ve Meşru Savunmada Sınırın Aşılması*, On İki Levha Yayıncılık, 2013, s. 70.

¹⁰¹ Y. 1. CD, 30.5.2007, E. 2006/5834. K. 2007/4280, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi 10 Ocak 2023.

karşı savunmada bulunurken daha az bir atışla yetinmesi yerine, çok sayıda ateş ederek savunma sınırını kastı olmaksızın aşması nedeniyle 5237 sayılı Yasanın 27/1, 22/3. maddesi delaletiyle 85. maddesinden mahkûmiyeti yerine, yazılı şekilde hüküm kurulması” nedeniyle ilk derece mahkemesinin hükmünü bozmuştur.

Yargıtay’ın bu kararında meşru savunmanın sınırının neden taksirle aşıldığının kabul edildiğine dair bir açıklık yoktur. Ancak, saldırana doğru ateşli silahla yapılan atışların sayısı dikkate alındığında, somut olayda meşru savunmanın sınırının savunma lehine aşıldığı açıktır. Sınırın aşılmasının gerekli dikkat ve özen gösterilmeyerek yani taksirle aşılmasının mı, bilerek yani kasten aşılmasının mı söz konusu olduğu noktasında eldeki verilere göre olay anına gidilerek ex ante bir değerlendirme yapıldığında, failin fiilinin meşru savunma hukuka uygunluk nedeninin sınırları içinde kaldığını zannetmesi ve böylelikle savunmanın sınırında düşülen bir hatanın olduğunu söylemenin mümkün olmadığını değerlendiriyoruz. Saldıranın silahından çıkan mermilerle sağ kol ve sol göğüs cilt altından yaralanan failin (veya failin durumundaki ortalama bir insanın) devam eden hayatına yönelik böyle bir saldırı karşısında mazur görülebilecek heyecan, korku ve telaşla savunmanın sınırını kasten aştığının kabul edilmesinin daha yerinde olacağı kanaatindeyiz. Böyle bir kabulün sonucunda, kusurunun bulunmaması nedeniyle fail hakkında verilecek olan ceza verilmesine yer olmadığına dair kararın, Yargıtay’ın failin taksirle öldürme suçundan cezalandırılması gerektiğine dair kabulüne nazaran failin lehine olduğu da açıktır.

C. Meşru Savunmada Sınırın Maruz Görülebilecek Heyecan, Korku veya Telaşla Aşılması

1. Genel Olarak

Meşru savunmada sınırın aşılması taksirin yanında heyecan, korku ya da telaşla olabilmektedir. TCK’nın 27. maddesinin 2. fıkrasında, 765 sayılı Kanun’dan farklı olarak açıkça düzenlenmiş, heyecan, korku veya telaş nedeniyle sınırın aşılması hukuka uygunluk nedenlerinden sadece meşru savunma yönünden ceza sorumluluğunu kaldıran bir neden olarak kabul edilmiştir. Düzenleme, bu yönüyle Alman Ceza Kanunu’nun 33. maddesi ile benzerlik göstermektedir. Yine benzer şekilde kusurluluğu ortadan kaldıran bir mazeret nedeni olarak kabul edilmiş olması Alman Ceza Kanunu’ndan

esinlendiği düşüncesini doğurmaktadır¹⁰².

5237 sayılı Kanuna ilişkin Hükümet tasarısında maddenin 2. fıkrası tüm hukuka uygunluk nedenlerini kapsayacak şekilde düzenlenmişti¹⁰³. Ancak heyecan, korku ve telaşın sadece meşru savunma halinde söz konusu olabileceği düşüncesiyle fıkra metninin başına meşru savunmada ibaresi konulmuştur¹⁰⁴.

5237 sayılı Kanun’daki mevcut düzenlemeyi incelemeyen önce hukuki niteliğinin ortaya konulmasında fayda olduğu düşüncesindeyiz. Zira kurumun hukuki niteliği öğretideki tartışmalardan istifade ile olması gereken hukuk açısından uygulanmasının kapsamını ortaya koymak bakımından önem arz etmektedir.

2. Hukuki Niteliği

Meşru savunmada sınırın mazur görülebilecek heyecan, korku ya da telaşla aşılması, yukarıda belirttiğimiz üzere Alman Ceza Kanunu’ndan esinlenerek hazırlanmıştır. Alman Ceza Kanunu’nun 33. maddesindeki hüküm, aynı TCK’da olduğu gibi sadece meşru savunma bakımından sınırın aşılmasını (*Notwehrexess*) içermekte; sınırın şaşkınlık, korku ya da (dehşet) panik halinde aşılması durumunda cezasızlık öngörülmektedir. Düzenleme bu haliyle 1871 tarihli Alman Krallık Ceza Kanunu ile aynıdır. Bu itibarla Alman ceza hukukunda tarihsel bir kökeni olan bu düzenlemeye ilişkin Alman öğretisindeki görüşlere yer vermek gerekmektedir¹⁰⁵.

Alman öğretisinde ağırlıklı görüş düzenlemenin “*kusurluluğu ortadan kaldıran bir mazeret nedeni*” olduğu yönündedir¹⁰⁶. Alman öğretisindeki

¹⁰² Aynı görüşte Bozbayındır, s. 114; H. Sefa Eryıldız, “Alman Ceza Hukukunda Meşru Müdafaa Sınırlarının Aşılması”, *Ceza Hukuku Dergisi*, *Ceza Hukuku Dergisi*, 11(31), 2016, s. 94; Benzer düzenlemelere İsviçre, Avusturya ve Hollanda Ceza Kanunlarında da yer verilmiştir (Fahri Gökçen Taner, “*Türk Ceza Hukukunda Meşru Savunma*”, *Ceza Hukuku Dergisi*, 5(12), 2010, s. 239).

¹⁰³ TBMM, Dönem: 22, Yasama Yılı: 2 Türk Ceza Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/593), S. 664, s. 39.bkz. <<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c059/tbmm22059119ss0664.pdf>> Erişim Tarihi 26 Ocak 2023.

¹⁰⁴ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 505.

¹⁰⁵ Alman Ceza Kanunu’nda 1969 yılında yapılan reformda düzenlemenin muhtevasında bir değişiklik yapılmamıştır (Bozbayındır, s. 116). Meşru savunma hakkının tarihsel gelişimi için bkz. Roxin/Greco, § 15, Rn. 4-6.

¹⁰⁶ Volker Erb/Jürgen Schäfer, *Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch*, Band 1, 4. Auflage, Verlag, C.H. Beck, 2020, StGB § 33, Rn. 1; Lackner/Kühl, § 33, Rn. 1; Fischer, § 33, Rn. 3;

hâkim görüş çerçevesinde söz konusu düzenleme “*çifte kusur azalması (doppelte Schuldminderung)*” kavramıyla açıklanmaktadır¹⁰⁷.

Bu durumda bulunan kişiye yönelik haksız bir saldırı nedeniyle, fail bakımından meşru savunmanın koşulları bulunmaktadır. Haksız saldırıya uğrayan kişinin meşru savuma durumunda hareket etmesi, hareketinin haksızlığının içeriğini azaltmaktadır. Zira haksız fiil nedeniyle, kişinin ölçülü şekilde gerekli savunma hareketini yapmasına izin verilmektedir. Haksızlığın içeriğindeki bu azalma, aynı zamanda kusur isnadında buna karşılık gelen bir azalmaya neden olmaktadır¹⁰⁸.

Diğer taraftan, A1.CK’da m.33’te belirtilen etkiler (astenik heyecanlar), failin bireysel olarak normlara uygun davranma yeteneğini önemli ölçüde azaltan istisnai bir psikolojik durumu karakterize etmektedir. Astenik etki olarak nitelendirilen heyecan, korku ve dehşet (panik)¹⁰⁹, irade hakimiyetinin önemli ölçüde azalmasına neden olmaktadır¹¹⁰. Heyecan, korku ve dehşetin hakim olduğu ruhsal durum hukuka uygun bir irade oluşumuna engel olmakta, failin gerçekleştirilmesi gereken savunmanın ölçüsünün tam olarak tespitini zorlaştırmaktadır¹¹¹. Bu iki durum, failin cezai sorumluluğunu sınırlamakta¹¹², failin kusuru cezalandırma gerekliliğinin en alt sınırına dahi ulaşmamaktadır¹¹³.

Alman öğretisinde çifte kusur azalması görüşüne yönelik eleştirilere de rastlamaktayız. Meşru savunmada sınırı aşan failin kusuru azalmış olsa bile aslında kusurlu hareket etmektedir. Bu madde ile kusurluluğu ortadan kaldıran zaruret hali (m.35) kıyaslandığında; Kanun koyucu 35. maddedeki gibi ceza sorumluluğunu kaldıran bir düzenleme getirmek istememiştir. A1.CK.’nın 35.

Gropp § 33, Rn. 82; Hilgendorf/Valerius, s. 168; Heinrich, AT I, s. 382.

¹⁰⁷ Roxin/Greco, § 22, Rn. 71.

¹⁰⁸ Erb/Schäfer, § 33, Rn. 2.

¹⁰⁹ Alman Ceza Kanunu’ndaki (m.33) “*Schrecken*” kavramı Yenisey/Plagemann tarafından “*panik*” olarak tercüme edilmiştir. (Feridun Yenisey/Gottfried Plagemann, *Alman Ceza Kanunu Strafgesetzbuch (StGB)*, Beta Yayınevi, 2009, s. 24.) “*Schrecken*” kavramının doğru çevirisinin “*dehşet*” olduğunu düşündüğümüzden makalede bu kelimeyi kullanmayı tercih ettik.

¹¹⁰ Roxin/Greco, AT I, § 22, Rn. 71.

¹¹¹ Serkan Meraklı, *Ceza Hukukunda Kusur*, Seçkin Yayınevi, 2017, s. 392.

¹¹² Erb/Schäfer, § 33, Rn. 2.

¹¹³ Meraklı, *Kusur*, s. 392.

maddesinin başlığında “*kusurluluğu kaldıran zorunluluk (Entschuldigender Notstand)*” ibaresine açıkça yer verilmiş iken, 33. maddede “*ceza verilmaz (wird...nicht bestraft)*” denilmiştir¹¹⁴. Burada meşru savunmada sınırı aşan failin cezalandırılmamasının nedeni ise “*cezanın özel ve genel önleme amacı kapsamında bir cezalandırmanın gerekli olmaması*” şeklinde ifade edilmektedir. Hukuka aykırı bir saldırıya maruz kalan fail, korku içinde (astenik etki ile) hareket etmektedir ve aslında sosyal bakımdan topluma entegre bir vatandaşdır. Bu nedenle cezanın özel önleme amacı kapsamında cezalandırmak da gerekli değildir¹¹⁵.

Diğer bir görüş ise karma görüş olarak nitelendirilebilir. Bu görüş, cezanın amacını ön plana çıkararak “*kusurun çifte azalması*” görüşünün tamamlayıcısı olarak nitelendirilir. Meşru savunma sınırlarını aşan fail, haksız bir saldırının kurbanı olduğu için hukuka aykırı bir eylemde bulunduğundan, sadece hukuki barışı çığnemiş olanlar için tehlikelidir ve muhtemelen 33. maddede belirtilen astenik etkiler, fail bakımından normun sınırının aşılma olasılığını artıran psikolojik bir eğilim oluşturmaktadır¹¹⁶. Bu görüş çerçevesinde; meşru savunmanın aşılması tek başına hukuki barışı tehlikeye sokmaz. Ayrıca bu durumda fail üzerinde özel bir önleyici etkiye ihtiyaç olmadığı gibi ne genel ne de özel önleyici bir bakış açısıyla ceza kovuşturmasına ihtiyaç duyulmaz. Bu düşünceler, “*kusurun çifte azalması*” modeliyle çelişmez, ancak onun anlamlı tamamlayıcısını temsil eder¹¹⁷.

Türk öğretisinde meşru savunma sınırının korku, heyecan ya da telaş nedeniyle aşılması “*kusurluluğu ortadan kaldıran neden*” olarak kabul edilmektedir¹¹⁸. Alman Ceza Kanunu’ndan farklı olarak TCK’da kişinin içine düştüğü heyecan, korku veya telaşın “*mazur görülebilecek nitelikte*” olması gerektiği açıkça ifade edilmiştir. “*Mazur görülebilir*” ifadesinin öğretilerde çifte fonksiyon icra ettiği kabul edilmektedir. Fonksiyonlardan birincisi; kurumun

¹¹⁴ Roxin/Greco, AT I § 22, Rn.68; Eryıldız, s. 95.

¹¹⁵ Roxin/Greco, AT I § 22, Rn.69.

¹¹⁶ Erb/Schäfer, § 33, Rn. 3.

¹¹⁷ Erb/Schäfer, § 33, Rn. 3; Eryıldız, s. 96.

¹¹⁸ Özgenç, s. 514-515; Koca/Üzülmez, s. 354; Bahri Öztürk/Mustafa Ruhan Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku*, 19. Baskı, Seçkin Yayınevi, 2019, s. 324; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 417; Berrin Akbulut, *Ceza Hukuku Genel Hükmeler*, 5. Baskı, Adalet Yayınevi, 2018, s. 565; Fatih Selami Mahmutoğlu/Serra Karadeniz, *Türk Ceza Kanunu Genel Hükmeler Şerhi*, 2. Baskı, Beta Yayınları, 2021, s. 627; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 506; Bozbayındır, s. 118. Aksi yönde görüş için bkz. Taner, *Türk Ceza Hukukunda Meşru Savunma*, s. 225, 240.

hukuki mahiyetinin kusurluluğu ortadan kaldıran hal olduğunu ortaya koyduğunun kabul edilmesidir¹¹⁹. “*Mazur görülebilir nitelikte*” ifadesine yüklenen ikinci fonksiyon ise; aşağıda ayrıntılı olarak tartışacağımız üzere; her türlü heyecan, korku ya da telaş değil, mazur görülebilecek nitelikte astenik etkinin gerekliliğine vurgu yapılmaktadır¹²⁰.

TCK’nın 27. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenen kurumun hukuki niteliğine ilişkin diğer bir tespiti ise 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun hüküm başlıklı 223. maddesindeki düzenlemede görmekteyiz. Kanun’un ilgili maddesinin 3. bendinde kusurun bulunmaması nedeniyle ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmesi gereken hallerden birini “*meşru savunmada sınırın heyecan, korku ve telaş nedeniyle aşılması*” teşkil etmektedir (m. 223/3-c). Dolayısıyla Ceza Muhakemesi Kanunu’nda da kurumun kusurluluğu ortadan kaldıran hal olduğu açıkça hüküm altına alınmıştır¹²¹.

3. Objektif Şartlar

a. Sınırın ölçü bakımından aşılması

Meşru savunmada sınırın heyecan, korku ya da telaşla aşılmasının mazeret sebebi teşkil edebilmesi için sınırın ölçü bakımından aşılması (*intensiver Notwehrexess*) gerekmektedir. Meşru savunmada sınırın zaman yönünden aşılması (*extensiver Notwehrexess*) durumunda ise ağırlıklı görüş hükmün (TCK m. 27/2; Al.CK m.33) uygulanmasının mümkün olmadığı yönündedir¹²².

Meşru savunmada sınırın aşılması, gerekli ve zorunlu olanın ötesinde savunma yapılması halinde “*ölçüde/oranda aşım*” şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu durumda mevcut bir haksız saldırı bulunduğu aslında meşru savunma koşulları oluşmuştur. Ancak, kişi gerekli olan ölçünün ötesinde orantısız savunma yapmaktadır. Bir başka deyişle kişinin somut olaydaki davranışı zorunluluk ölçütüne uymamaktadır¹²³. Kişinin olayı bir yumrukla savuşturması mümkün iken ateş edip öldürmesi örneğinde olduğu gibi birden fazla araçtan en tehlikeli olanına başvurulması ya da aracın gereken yoğunluğun ötesinde

¹¹⁹ Bozbayındır, s. 128.

¹²⁰ Aynı yönde Bozbayındır, s. 128.

¹²¹ Mahmutoğlu/Karadeniz, s. 628.

¹²² Heinrich, AT I, s. 381; Gropp, § 33, Rn. 83.

¹²³ Heinrich, AT I, s. 381-382; Öztürk/Erdem, s. 324-325.

kullanılması halinde ölçüde aşım söz konusudur¹²⁴.

Meşru savunma sınırının zaman bakımından aşılması halindeki uygulama ise öğretide tartışmalıdır¹²⁵. Alman öğretisinde zaman bakımından aşmanın 33. madde kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceğine ilişkin üçlü bir ayrıma yer verildiğini görmekteyiz.

Alman öğretisinde ağırlıklı görüş olan “*kısıtlayıcı teori (Restriktive Theorie)*”, maddenin uygulanabilmesi için sınır aşımına ilişkin fiilin işlendiği sırada meşru savunma koşullarının mevcut olması gerektiğini savunmaktadır¹²⁶. Alman Krallık Mahkemesi ile Federal Yüksek Mahkemeleri de meşru savunma yoksa, meşru savunmada sınırın aşılmasının kavramsal olarak söz konusu olamayacağı düşüncesindedir¹²⁷. Zaman bakımından sınır aşımında, meşru savunma için gerekli olan haksız saldırı bulunmamaktadır. Bu nedenle 33. madde değil, hukuka uygunluk nedenlerinin maddi koşullarında hata kapsamında değerlendirmek gerekmektedir.

Kişinin meşru savunma koşulları bulunmadığı halde tasavvur hatası nedeniyle kendisine ya da üçüncü bir kişiye yönelik haksız saldırı olduğu düşüncesiyle gerçekleştirdiği fiilden, hatası kaçınılmaz ise sorumlu olmayacaktır. Kişinin kaçınılmaz hatası kastını ortadan kaldırdığından, koşulları mevcut ise m. TCK m.30/1 kapsamında taksirli sorumluluğu söz konusu olacaktır¹²⁸. Ancak kişinin hatası tasavvurda olmayıp, haksız saldırının sona erdiğini bildiği halde hareketinin meşru savunma kapsamında olduğu düşüncesinde ise izin hatası (*Erlaubnisirrtum*) söz konusudur. Bu durumda hatasının kaçınılmaz olması halinde kusurluluğu ortadan kalkacak, Al.CK’nın

¹²⁴ Öztürk/Erdem, s. 325; Koca/Üzülmez, s. 354.

¹²⁵ Roxin/Greco, AT I, § 22, Rn.85.

¹²⁶ Heinrich, AT I, s. 384; Roxin/Greco, AT I, § 22, Rn.85-86.

¹²⁷ RGSt 62, 77; BGH NSTZ 2002, 141 (Roxin/Greco, AT I, § 22, Rn.86’den naklen).

¹²⁸ Koca/Üzülmez, s. 357; Öztürk/Erdem, s. 325; Akbulut, s. 568. Alman Ceza Kanununda TCK’dan farklı olarak bu konuda bir düzenleme bulunmamaktadır. Alman öğretisindeki ağırlıklı olan görüşe göre sınırlı kusur teorisi kapsamında hukuka uygunluk nedenlerinin koşullarında hata, maddi unsurlarda hata ile aynı hukuk sonucu doğurur ve Alman Ceza Kanunu’nun 16 I. hükmü kıyasen uygulanır (Peter Höflich/Frank Weller, *Strafrecht-Schnell Erfasst*, 2. Auflage Springer Verlag, 2005, s. 97; Georg Freund, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 2. Auflage, Springer Verlag, 2009, s.293; Gropp, s.482; Michael Köhler, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 1. Auflage, Springer Verlag, 1997, s. 327; Lackner/Kühl, StGB § 17, Rn.10; Roxin/Greco, AT I, § 22, Rn.86). Bu konuda katı ve sınırlı kusur teorisi çerçevesinde ayrıntılı tartışmalar için bkz. Ali Tanju Sarıgül, “Hukuka Uygunluk Nedenlerinde Hata”, *Hacı Bayram Veli Hukuk Fakültesi Dergisi*, 24(3), 2020, s. 342 vd.

17. maddesinin uygulanması söz konusu olacaktır¹²⁹.

Alman öğretisindeki “*yaygınlaştırıcı teori (extensive Theorie)*” ise; meşru savunmada sınırın hem ölçü hem de zaman bakımından aşılması hallerinin 33. madde kapsamında değerlendirilmesi gerektiği görüşündedir. Azınlık görüşü olarak kabul edilen bu teoriye göre sınırın ölçü ya da zaman bakımından aşılmasında bir farklılık bulunmamaktadır¹³⁰. Maddenin uygulanmasına ilişkin tek ölçüt, “*filin meşru savunma hakkının kullanılması ile bağlantılı işlenip işlenmediğidir*”¹³¹. Bu görüş ceza sorumluluğunun sınırlarını tartışmalı bir şekilde daraltmaktadır.

Üçüncü ve bir diğer görüş ise meşru savunmada sınırın zaman bakımından aşılmasının haksız saldırıdan önce (*der vorzeitige extensive Notwehr*) ya da sonra (*der nachzeitige extensive Notwehr*) olmasına göre ayırım gözetmektedir. Bu görüşe göre, haksız saldırının henüz başlamadığı bir durum ile haksız saldırının sınırının zaman bakımından aşılması arasında fark olduğu gözetilmelidir. Meşru savunmada sınırın aşılması halî, savunma davranışının hemen arkasından gelmiş ise, sınırın ölçü bakımından aşılmasına benzeyen bir psikolojik durum söz konusudur. Ancak Kanunda böyle bir ayırma yer verilmemiş olması karşısında bu görüş eleştiriye açıktır. Burada mağdurun içinde bulunduğu psikolojik zorlanma halinin dikkate alınması durumunda kanunun lafzıyla da çelişmeyeceği ifade edilmektedir¹³². Gerçekten haksız saldırı ile gerçekleştirilen farazi (mefruz) savunma arasında doğrudan ve zamansal bir bağ mevcut ise, bu durum sınırın sonradan aşılması olarak değerlendirilemeyecektir¹³³.

Türk öğretisine bakıldığında; meşru savunmanın zaman bakımından aşılmasında genel itibariyle kısıtlayıcı teorinin kabul gördüğünü söyleyebiliriz¹³⁴. TCK’da meşru savunma tanımlanırken “*gerçekleşen, gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak olan haksız bir saldırı*” olması koşuluna atf yapılmaktadır. Bu düzenleme dolayısıyla sadece mevcut bir saldırı

¹²⁹ İzin hatasının, Alman öğretisinde ağırlıklı görüşe göre Alman Ceza Kanunu’nun 17. maddesi kapsamında yasak hatası olarak değerlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir (Höflich/Weller, s.97; Sarigül, s. 334; Bozbayındır, s. 125).

¹³⁰ Roxin/Greco, AT I, § 22, Rn.88.

¹³¹ Heinrich, AT I, s. 384-385.

¹³² Heinrich, AT I, s. 386.

¹³³ Roxin/Greco, AT I, § 22, Rn.90; Eryıldız, s. 10-108.

¹³⁴ Koca/Üzülmez, s. 356; Öztürk/Erdem, s. 325; Akbulut, s. 568; Bozbayındır, s. 125.

halinde değil, aynı zamanda gerçekleşmesi ya da tekrarı muhakkak bir saldırı halinde de meşru savunmada sınırın aşılması söz konusu olabilecektir. Bu nedenle “*gerçekleşmesi muhakkak*” ve “*tekrarı muhakkak*” kavramlarının yorumlanması, 27/2. maddenin uygulanmasının sınırlarını belirlemek bakımından önem arz etmektedir. Zira bu iki durumda meşru savunmada sınırın zaman bakımından aşılması söz konusu olmayıp, 27/2. maddenin uygulanması gerekmektedir. Saldırının mevcut (güncel) olma koşulunun geniş yorumlanması nedeniyle saldırı tehlikesi tamamen ortadan kalkıncaya kadar, saldırının mevcut olduğunu kabul etmek gerekir¹³⁵. Saldırı sona ermesine rağmen silahlı ile ateş etmeye devam eden kişi meşru savunmadan ya da sınırın aşılmasından değil, haksız tahrikten faydalanabilir¹³⁶.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun konuya ilişkin 2013 tarihli bir kararı incelendiğinde; meydana gelen olayda, sanığın hukuka uygunluk nedenlerinde sınırı aşmış olmadığı belirlenebilmesi için öncelikle meşru savunma şartlarının oluşup oluşmadığının belirlenmesi gerekliliğine işaret edildiği anlaşılmaktadır¹³⁷.

Söz konusu Kararda; meşru savunmada orantılılık ilkesinin ihlal edilmesi nedeniyle meşru savunmanın gerçekleştiğinin kabul edilemeyeceği, TCK’nın 27. maddesinde düzenlenen “*sınırın aşılması*”nın söz konusu olup

¹³⁵ Apaydın, s. 264. Nitekim Yargıtay kararlarında da saldırının tekrarın muhakkak olup olmadığı somut olay çerçevesinde eylemin öncesi ve saldırının tekrar gerçekleşeceğine dair failin kanaati dikkate alınmak suretiyle değerlendirilmekte, mutlaka mevcut bir saldırının olması aranmamaktadır.

Yargıtay’ın konuya ilişkin bir kararının ilgili bölümü şu şekildedir: “...*maktulün, her zaman yaptığı gibi, gece tekrar taciz ve tecavüz için gelebileceği ve ertesi gün annesini ve kız kardeşini evden uzaklaştırdıktan sonra kendisine silah tehdidi ile tecavüz edeceği endişesiyle korkuya kapılan sanığın, maktule ait silah yerinden alıp yastığının altına koyduğu, sabah saat 07.30 sıralarında annesinin mutfakta olması nedeni ile babasının yalnız olarak uyumakta olduğu odaya girip, çaresizlikten kaynaklanan korku ve panikle ona ikisi enseye ve bir adedi sırt bölgesine olmak üzere 3 el ateş etmek suretiyle öldürdüğü olayda; açıklanan olaylar zinciri içinde uzuna yönelik ısrarlı saldırılardan maktulün vazgeçmeyeceği ve o an için son verilen saldırıların tekrarının muhakkak olduğu inancına kapılarak, meşru savunma koşulları içinde, ancak mazur görülebilecek bir heyecan, korku ve telaş ile sınırı aşarak maktulü öldüren sanık hakkında TCK’nın 27/2 ve CMK’nın 223/2-c maddeleri uyarınca ceza verilmesine yer olmadığına karar verilmesi yerine delillerin takdirinde yanılığa düşülerek TCK’nın 82/1-d, 29, 62 maddeleri ile hüküm kurulması bozmayı gerektirmiş,...*” (Y.1. CD, 13.7.2011, E. 2011/1267, K. 2011/4491, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi 10 Ocak 2023).

¹³⁶ Meraklı, *Kusur*, s. 398-399.

¹³⁷ YCGK, 28.5.2013, E. 2012/1-1286, K. 2013/264, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi 10 Ocak 2023.

olamayacağı değerlendirilmesi gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Somut olayda; sanığın, mağdurun göğüs bölgesine doğru çakı bıçağını rastgele salladığı ve sınırın kastla aşıldığı sabit görülmüş, bu nedenle 27. maddenin 1. fıkrasının olayda uygulanma şartlarının bulunmadığı sonucuna varılmıştır. Yüksek Mahkeme tarafından müteakiben TCK'nın 27. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenen mazur görülebilecek bir heyecan, korku veya telaştan ileri gelen nedenlerle sınırın aşılması hükmünün somut olayda uygulanmasının söz konusu olup olmayacağı tartışılmıştır. Sanığın, aralarında geçmişe dayalı husumet bulunan mağdura saldırarak yere yatırması, vurmaya ve boğazını sıkıya başlaması, ayrıca mağdurun kardeşi Burak'ın da ayaklarından tutması nedeniyle tüm çabalarına rağmen mağdurun sanığın elinden kurtulamadığı göz önüne alındığında, meşru savunmada sınırın mazur görülebilecek bir heyecan, korku ve telaş ile aşıldığı kabul edilmiştir. Sanığın, maruz kaldığı saldırının etkisiyle içine düştüğü psikolojik hal nedeniyle heyecanlanması, paniğe kapılması ve hatta korkması, bunun sonucunda da meşru savunma sınırını aşması hayatın olağan akışında beklenebilecek bir durum olup, somut olayda TCK'nın 27. maddesinin 2. fıkrasının uygulanma şartları gerçekleştiğine karar verilmiştir.

Bu kararda dikkati çeken husus, öncelikle meşru savunma koşullarının bulunup bulunmadığının incelenmesi nedeniyle zaman bakımından mevcut bir haksız saldırının varlığının gerekli görülmesidir. Haksız saldırının ve meşru savunma koşullarının varlığı tespit edildikten sonra 2. aşamada savunma ile haksız saldırı arasında orantılılık ilkesinin ihlal edildiği tespit edilmiştir. 3. aşamada ise sınırın heyecan, korku ya da telaş ile aşılmış aşılmadığına ilişkin bir sonuca varıldığını görmekteyiz. Kararda ayrıca 27. maddenin 1. fıkrası ile 2. fıkrası arasında hangi hükmün uygulanması gerektiğine ilişkin değerlendirme yapılırken; sınırın kastla mı, yoksa heyecan, korku ya da telaş ile mi aşıldığı konusu açıklığa kavuşturulmuştur. Somut olayda sınırın kasten, ancak heyecan, korku ya da telaş ile aşıldığı kanaatine varılarak 27. maddenin 2. fıkrasının uygulanması gerektiği sonucuna varılmıştır. Kararda hükmün (m. 27/2) uygulanması için haksız saldırının ve meşru savunma koşullarının varlığının zorunlu görüldüğüne işaret edilmek suretiyle zaman bakımından sınır aşımının hükmün dışında tutulduğunu söyleyebiliriz. Bu itibarla kararın kısıtlayıcı teorisinin bir örneği olduğunu söylemek kanaatimizce yanlış olmayacaktır.

b. Mefruz meşru savunmada sınırın aşılması

Somut olayda haksız bir saldırı olmadığı halde fail tarafından haksız bir saldırının bulunduğu düşüncesiyle savunma hareketi gerçekleştirmesi halinde

ise mefruz (*varsayımsal; der Putativ Notwehrexess*) meşru savunmada sınırın aşılması söz konusudur¹³⁸. Mefruz meşru savunmada fail aslında ortada haksız bir saldırı olmamasına rağmen tasavvurda hataya düşerek savunmada bulunmaktadır.

Alman öğretisindeki ağırlıklı görüş ve uygulama; bu durumda meşru savunmada sınırın aşılmasına ilişkin kuralın uygulanmayacağı şeklindedir¹³⁹. Burada sınırın zaman bakımından aşılmasından farklı bir durum söz konusudur¹⁴⁰. Haksız saldırı başlamadan ya da sona erdikten sonra değil, hiçbir şekilde ortada haksız bir saldırı yok iken savunma niteliğinde hareket gerçekleştirilmektedir. Zaman bakımından sınır aşımında olduğu gibi başlamayan ya da biten haksız saldırı ile doğrudan bir bağ söz konusu değildir¹⁴¹.

Mefruz meşru savunmada sınır aşımında, hukuka uygunluk nedenlerinin koşullarında hata yapılmıştır. Bu nedenle hata hükümlerinin uygulanması gerekir¹⁴². Aksi bir uygulama, bir başka deyişle meşru savunmada sınır aşımına ilişkin hükmün uygulanması halinde failin taksirli sorumluluğu da söz konusu olmayacaktır. Dolayısıyla, meşru savunmanın koşullarında hataya düşen kişiye göre daha failin lehine bir durum yaratılmış olacaktır¹⁴³.

Ancak Alman öğretisinde 33. maddenin (TCK m.27/2) kıyasen

¹³⁸ Roxin/Greco, AT I, § 22, Rn.94; Heinrich, AT I, s. 389-390; Hilgendorf/Valerius, s. 169-170; Koca/Üzülmez, s. 356-357; Bozbayındır, s. 125.

¹³⁹ Roxin/Greco, AT I, § 22, Rn.94; Hilgendorf/Valerius, s. 170.

¹⁴⁰ Roxin/Greco, AT I, § 22, Rn.94.

¹⁴¹ Roxin/Greco, AT I, § 22, Rn.94.

¹⁴² "...Yıllardır ve özellikle bu dönemde yaygın terör olaylarının yaşandığı Güneydoğu Anadolu Bölgesinde bulunan ... İli ... ilçesinde gerçekleşen yargılama konusu olayda sanıkların önceden aldıkları istihbari bilgiler doğrultusunda kendilerine ve polis memuru arkadaşlarına yönelik bombalı araçla yapılacak saldırının ortaya çıkaracağı sonuçların ağırlığı, uyarılara karşın katılanların Emniyet binasına doğru iki araçla gelmeleri ile bölgenin özellikleri bir bütün olarak göz önüne alındığında; sanıkların bölgede yaşadıkları, tanık oldukları, çatışmalarda ve bombalı eylemlerde arkadaşlarını kaybettikleri, yaşanan olayların etkisiyle kendilerine yönelen saldırıları def etme amacıyla *meşru savunma koşullarının oluştuğuna ilişkin kaçınılmaz bir hataya düşülerek işledikleri anlaşılmalı, sanıkların eylemleri hakkında TCK'nin 30/3 maddesi delaletiyle TCK'nin 25/1 maddesi uyarınca meşru savunma nedeniyle beraatlerine karar verilmesi gerekirken, yanlışlıkla yazılı şekilde TCK'nin 27/2 maddesi delaletiyle meşru savunmada sınırın heyecan, korku ve telaş nedeni ile ceza verilmesine yer olmadığına karar verilmesi...*" (Y.1.CD, 14.6.2021, E. 2020/1203, K. 2021/10506, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 10.1.2023)

¹⁴³ Heinrich, AT I, s. 390.

uygulanabilirliği tartışılmaktadır¹⁴⁴. *Frister*, 33. maddenin uygulanabilmesi için meşru savunmada halinin objektif olarak varlığını değil, fail tarafından tasavvur edilmesini gerektirdiği görüşündedir. Yazara göre, fail heyecan, korku ya da dehşet etkisiyle meşru savunmanın araçlarında olabileceği gibi varlığında da kaçınılmaz bir hataya düşebilir¹⁴⁵. Bu görüş çerçevesinde; failin hatası kaçınılmaz ise ceza sorumluluğu söz konusu olacak, ancak aksi durumda, yani hatası kaçınılmaz ise, bir başka deyişle hatasının taksire dahi dayanmadığı hallerde 33. maddenin uygulanması gerektiği savunulmaktadır¹⁴⁶. Burada 33. maddenin değil, hata hükümlerinin tartışılması gerektiğini düşündüğümüzden Alman öğretisindeki bu azınlık görüşüne katılmıyoruz¹⁴⁷.

4. Sübjektif Şartlar

a. Meşru savunmada sınırın “heyecan, korku veya telaş nedeniyle” aşılması

Meşru savunmada sınırın aşılması hükmünün uygulanabilmesi için sınırın mazur görülebilecek bir heyecan, korku ya da telaş nedeniyle aşılması gerekmektedir¹⁴⁸. Failin astenik heyecanlar (*astenische Affekte*) olarak nitelendirilen ve kişiyi zayıf düşüren, sağlıklı düşünmesini zorlaştıran heyecan, korku ya da telaş nedeniyle sınırı aşması gerekir. Nefret, öfke, kızgınlık, öç alma hırsı ve hiddet ise stenik heyecanlar (*stenische Affekte*) olarak kabul edilmektedir¹⁴⁹. Stenik heyecanlar, astenik heyecanların aksine kişiyi güçlü kılar¹⁵⁰. Hükmün uygulanabilmesi için, failin meşru savunmanın sınırını

¹⁴⁴ Roxin/Greco, AT I, § 22, Rn.96; Heinrich, AT I, s. 389; Hilgendorf/Valerius, s. 170; Koca/Üzülmez, s. 357.

¹⁴⁵ Helmut Frister, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 9. Auflage, C.H.Beck, 2020 § 16, Rn.43.

¹⁴⁶ Frister § 16, Rn.43; Eryıldız, s. 119.

¹⁴⁷ *Roxin/Greco* de sorunun hata hükümleri çerçevesinde tartışılması gerektiği düşüncesindedir (Roxin/Greco, AT I, § 22, Rn.96).

¹⁴⁸ Alman Ceza Kanunu'nun aynı mahiyette düzenlemeyi içeren 33. maddesinde şaşkınlık (*Verwirrung*), korku (*Furcht*) ve dehşet (*Schrecken*) kavramlarına yer verilmiştir. Heyecan ve telaş kavramları, şaşkınlık ve dehşet kavramları ile birebir aynı anlama gelmemekle birlikte; bu farklılığın normun yorumunda bir değişikliğe neden olmayacağı düşüncesindeyiz. Aynı yönde Serkan Meraklı, “Mazeret Sebeplerinin Türk Ceza Kanunu Bakımından Değerlendirilmesi”, *Ceza Hukuku Dergisi*, 5(12), 2010, s. 293.

¹⁴⁹ Heinrich, AT I, s. 386; Roxin/Greco, AT I, § 22, Rn.75, 76; Öztürk/Erdem, s. 325; Bozbayındır, s. 126.

¹⁵⁰ Bozbayındır, s. 126. Adalet psikolojisi bakımından stenik ve astenik heyecanlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Faruk Erem, “Adalet Psikolojisi Bakımından Heyecanlar ve İhtiraslar”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(4), 1945, s. 50-79.

astenik heyecanlar nedeniyle aşması gerekmektedir. Meşru savunmanın sınırı hiddet veya elem nedeniyle aşıldıysa, bu durumda 27. maddenin 2. fıkrası değil, haksız tahrik hükümlerinin uygulanması gerekir¹⁵¹.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu 2010 tarihli Kararı'nda da bu yönde karar vermiştir. Bu Karar'da vurgulandığı üzere; failin niyeti, fiilin icra tarzına ve ruh haline göre ciddi bir saldırının def'inden ziyade, kin duygusunu tatmine yönelik ise “yasal savunmanın” sınırlarını aşma değil, ancak haksız tahrik söz konusu olabilecektir¹⁵².

Bu itibarla astenik heyecanların stenik heyecanlardan ayrı tutulması gerekli olmakla birlikte; astenik ve stenik heyecanların bir arada bulunması söz konusu olabilmektedir. Hatta stenik bir heyecan ferdi reaksiyon enerjisinin tükenmesi ya da yeni sebeplerin eklenmesi ile astenik bir heyecana da dönüşebilir. Ya da bunun tam tersi olacak şekilde içsel ya da dışarıdan etkileyen ani sebepler dolayısıyla astenik heyecanın stenik heyecana dönüşmesi de ihtimal dahilindedir¹⁵³.

Astenik ve stenik heyecanların bir arada bulunması halinde ALCK'nın 33. maddesinin uygulanabileceği Alman öğretisinde ağırlık görüşü olarak kabul edilmektedir¹⁵⁴. Alman Federal Yüksek Mahkemesi de telaş, korku veya dehşetin diğer etkenlerin karşısında tamamen geri planda ve önemsiz olduğu

¹⁵¹ Mahmutoglu/Karadeniz, s. 637; Akbulut, s. 569.

¹⁵² “...Bu durumda; kişinin, maruz kaldığı saldırı karşısında içine düştüğü korku, telaş ve şaşkınlık dolayısıyla davranışlarını yönlendirme yeteneğinin ortadan kalkması söz konusu olacağından, yasal savunmada sınırın aşılmasından dolayı kusurlu sayılmayacağı kabul edilir. Dolayısıyla burada belirleyici olan, maruz kalınan saldırının kişiyi içine düşürdüğü psikolojik durumdur. Zira, kişi sırf maruz kaldığı saldırının tesiriyle, “heyecan, korku ve paniğe” kapılarak yasal savunmanın sınırlarını aştığında bu maddeden yararlanabilecek, **buna karşılık; sırf saldırının etkisiyle değil de, (velev ki saldırıdan kaynaklanmış olsa dahi) öfke ve gazap gibi nedenlerle sınırı aştığında ise aynı korumadan faydalanamayacaktır.** Başka bir deyişle, sınırın aşılması konusunda failin o anda içinde bulunduğu ruh hali göz önünde tutulacaktır. **Yani, failin niyeti, fiilin icra tarzına ve ruh haline göre ciddi bir saldırının def'inden ziyade, kin duygusunu tatmine yönelik ise “yasal savunmanın” sınırlarını aşma değil, ancak haksız tahrik söz konusu olabilecektir....Bu şekilde gerçekleşen olayda üzüntü ve kızgınlığın etkili olduğu, dolayısıyla, ağır düzeydeki haksız tahrik altında işlenmiş kasten öldürme ve kasten yaralama suçlarından bahsedilebilirse de, mazur görülebilecek bir korku, panik ya da heyecanın tesirinden söz edilemeyeceğinden, 5237 sayılı TCY'nın 27. maddesinin 2. fıkrasının uygulanma koşullarının oluştuğu söylenemez...**” (YCGK, 5.10.2010, E. 2010/1-170, K. 2010/182; Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi 10 Ocak 2023).

¹⁵³ Erem, Adalet Psikolojisi, s. 56-57.

¹⁵⁴ Heinrich, AT I, s. 386-387; Eryıldız, s. 114.

durumlar haricinde; 33. maddenin uygulanabileceği düşüncesindedir¹⁵⁵. Zira fail öfke, hiddet ve kızgınlık ile hareket etmesi halinde de az da olsa şaşkınlık ve korku eşlik edebilmektedir¹⁵⁶. Alman Federal Yüksek Mahkemesi'nin astenik heyecanların ağırlıklı olması koşulundan vazgeçip, astenik ve stenik heyecanların en azından birlikte olmasını yeterli gören kararları da bulunmaktadır¹⁵⁷. Bu nedenle öğretilerde; Yüksek Mahkeme Kararlarında bu konunun yeterli açıklıkta ortaya konulmadığı şeklinde bir görüşe de rastlamaktayız¹⁵⁸.

Sadece stenik heyecanların etkisi ile meşru savunmanın sınırı aşılmış ise 33. maddenin uygulanmayacağı konusunda ise öğretilerde bir tereddüt bulunmamaktadır¹⁵⁹.

b. Heyecan, korku veya telaşın “mazur görülebilecek nitelikte” olması

Meşru savunmada sınırın mazur görülebilir nitelikte heyecan, korku veya telaş nedeniyle aşılması gerekmektedir. Yukarıda da değindiğimiz üzere; TCK'nın 27. maddesinin 2. fıkrasında geçen “mazur görülebilir nitelikte” ifadesine yüklenen fonksiyonların birini de; her türlü heyecan, korku ya da telaş değil, mazur görülebilecek nitelikte astenik etkinin gerekliliğine vurgu yapılması oluşturmaktadır¹⁶⁰.

Failin işlemiş olduğu fiilden dolayı kınanabilirliğini kaldırarak düzeydeki haller mazur görülebilecektir. Bu mazur görülebilirlik, kişinin içinde bulunduğu anılan psikolojik etkenlerin, davranışlarını yönlendirme yeteneğini önemli ölçüde etkileyerek meşru savunmada sınırın aşılması halinde söz konusu olmaktadır¹⁶¹. Heyecan, korku ya da telaşın mazur görülebilecek nitelikte olup olmadığı somut olaya göre hâkim tarafından tayin edilecektir¹⁶².

Ancak öğretilerde aksi yönde görüşler de bulunmaktadır. Bu görüşler çerçevesinde; “mazur görülebilecek nitelikte” ibaresinin sadece açıklayıcı

mahiyette olduğu, kişinin maruz kaldığı saldırı neticesinde içine düştüğü heyecan, korku ya da telaşın her zaman mazur görüleceği fikrine yer verildiğini görmekteyiz¹⁶³. Bu görüşlere göre, her ne kadar Kanunda açıkça irade yeteneğinin önemli ölçüde azalması ya da ortadan kalkmasından bahsedilmemiş ise de; haksız saldırıya maruz kalan ve heyecan, korku ya da telaş ile meşru savunma sınırını aşan kişi davranışlarını yönlendirme yeteneği ortadan kalktığı için kusurlu kabul edilemez¹⁶⁴. Kanun koyucu, heyecan, korku ya da telaş ile meşru savunmanın sınırı aşılmış ise, bunun irade yeteneğini etkilediğini ve mazur görüleceğini kabul etmiştir¹⁶⁵. Bu nedenle heyecan, korku ya da telaşın derecesini araştırmaya gerek bulunmamaktadır¹⁶⁶. Heyecan, korku ya da telaş, kişi açısından somut olayda bir mazeret sebebi teşkil etmektedir¹⁶⁷.

Meşru savunmanın doğası gereği her somut olayda kişide bir ölçüde korku, heyecan ya da telaş olması mümkündür. Ancak meşru savunmada sınırın aşılmasının ceza sorumluluğunu ortadan kaldırabilmesi için kişinin olaydaki algılama yeteneğini önemli ölçüde azaltmış olması gerekir¹⁶⁸. Failin saldırıyı doğru biçimde algılama yeteneğinin tamamen ortadan kalkmış olması zorunlu olmayıp, önemli ölçüde azalmış olması yeterlidir¹⁶⁹. Bu seviyeye ulaşmayan astenik heyecanlar kanaatimizce ancak cezanın tayininde dikkate alınabilir¹⁷⁰.

c. Meşru savunma sınırının bilinçli veya bilinçsiz olarak aşılması

Meşru savunma koşulları içinde bulunan kişi meşru savunma sınırını heyecan, korku ya da telaşın tesiriyle bilinçsiz bir şekilde aşmış olabileceği gibi bilinçli bir şekilde de aşmış olabilir. Aslında çok hızlı bir reaksiyon gerektiren bir durumda kişinin algılama yeteneği dikkate alındığında sınırın aşılmasında kast (*Vorsatz*) ya da taksirin (*Fahrlässigkeit*) bulunduğu açık bir şekilde tespiti çok zordur¹⁷¹. Dolayısıyla konu sadece teorik değil, pratik

¹⁶³ Özgenç, s. 514-515; Akbulut, s. 571; Mahmutoğlu/Karadeniz, s. 636.

¹⁶⁴ Özgenç, s. 515.

¹⁶⁵ Akbulut, s. 571.

¹⁶⁶ Akbulut, s. 571.

¹⁶⁷ Heinrich, AT I, s. 382; Özgenç, s. 515; Mahmutoğlu/Karadeniz, s. 628.

¹⁶⁸ Fischer § 33, Rn.3; Lackner/Kühl § 33, Rn.3; aynı yönde Meraklı, *Kusur*, s. 393; Meraklı, *Mazeret Sebepleri*, s. 293-294.

¹⁶⁹ Fischer § 33, Rn.3; Öztürk/Erdem, s. 326.

¹⁷⁰ Fischer § 33, Rn.3.

¹⁷¹ Roxin/Greco, AT I, § 22; Rn.82.

¹⁵⁵ BGH 3, 194, 198; BGH StV 1989, 477 (Roxin/Greco, AT I, § 22, Rn.80); Eryıldız, s. 114.

¹⁵⁶ Roxin/Greco, AT I, § 22; Rn.80.

¹⁵⁷ BGH StV 199, 145; BGH StV 199, 148 (Roxin/Greco, AT I, § 22; Rn.81'den naklen); Lackner/Kühl § 34, Rn.3.

¹⁵⁸ Roxin/Greco, AT I, § 22, Rn. 81.

¹⁵⁹ Hilgendorf/Valerius, s. 168; Eryıldız, s. 102.

¹⁶⁰ Aynı yönde Bozbayındır, s. 128.

¹⁶¹ Mahmutoğlu/Karadeniz, s. 635.

¹⁶² Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 418.

bakımdan da uygulamada sorun doğuracak niteliktedir.

Alman öğretisinde ağırlıklı görüş ve uygulamaya göre; sınırın bilinçli aşılmış olması halinde de 33. madde uygulanmalıdır¹⁷². Somut olayda failin savunma amacı ile hareket ettiği ve meşru savunmada sınırın astenik heyecanın etkisi ile aşıldığı sabit ise; ek bir manevi unsur aranması yoluna gidilmemesi gerekir¹⁷³. Ancak kişi meşru savunmada sınırı soğukkanlı bir şekilde aşmış ise; bu takdirde astenik heyecanların yokluğu söz konusudur ve 33. maddenin uygulanması söz konusu olmayacaktır¹⁷⁴.

Diğer taraftan şaşkınlık, korku ya da dehşet etkisiyle meşru savunmada sınırın kasıtlı bir şekilde aşılması mümkün görülmemektedir. Zira korku ve panik içinde olan fail hakimiyetini kaybettiğinden aşırı tepki göstermesi her zaman ihtimal dahilindedir. Bu sınır aşımın gereksiz bir sertlik (güç kullanımı) olduğu gerekçesiyle cezalandırılması mümkün değildir. Zira sınırın bilinçli aşılmasının 33. madde kapsamında olmasının Kanun koyucu tarafından arzu edildiği Alman Federal Mahkemesi Kararında da vurgulanmıştır¹⁷⁵.

Türk öğretisinde de meşru savunmada sınırın aşılmasının bilinçsiz aşılması ile sınırlı tutulamayacağı ifade edilmektedir¹⁷⁶. Burada sorun haksızlık ile değil, kusurluluk ile ilgilidir ve sınırın kast ya da taksirle aşılmasına bakılmaması gerekir¹⁷⁷. Kanun koyucu bu konuda bir belirleme yapmamıştır¹⁷⁸. Burada önemli olan sınırın kast ya da taksirle aşılması değil, meşru savunmada sınırın aşılmasına yol açan hareketin heyecan, korku ya da telaştan ileri gelmesi gerektiğidir. Bir başka deyişle failin duyduğu heyecan, korku ya da telaş ile hareketinin arasında iç bağlantı bulunması gerekmektedir¹⁷⁹.

Diğer taraftan Alman öğretisindeki görüşe paralel olarak; olası kast-bilinçli taksir arasında bir sınır çizmek mümkün olmadığından bu konunun

¹⁷² Roxin/Greco, AT I, § 22; Rn.82; Heinrich, AT I, s. 387-388.

¹⁷³ Heinrich, AT I, s. 387-388.

¹⁷⁴ Roxin/Greco, AT I, § 22; Rn.82.

¹⁷⁵ BGH NSStZ 1995, 76 (Roxin, AT I, § 22; Rn.83'den naklen)

¹⁷⁶ Öztürk/Erdem, s.326; Akbulut, s.570; Mahmutoglu/Karadeniz, s. 639-642.

¹⁷⁷ Akbulut, s. 570.

¹⁷⁸ Akbulut, s. 570; Alman Ceza Kanunu bakımından aynı mahiyette değerlendirme için bkz. Roxin/Greco, AT I, § 22; Rn.82.

¹⁷⁹ Roxin/Greco, AT I, § 22; Rn.77; Meraklı, Mazeret Sebepleri, s. 293.

pratik bakımdan da tespiti pek mümkün görülmemektedir¹⁸⁰.

Tartışmalı konulardan bir diğerini ise; haksız saldırıyı provoke eden kişinin meşru savunmada sınırın aşılmasına ilişkin hükümden istifade edip edemeyeceği oluşturmaktadır.

Meşru savunma halinde kişinin kusurlu hareketi ile saldırıyı tahrik etmiş olması 27. maddenin 2. fıkrasının uygulanmasına engel değildir. Zira zorunluluk halinden farklı olarak kişinin kendi kusurlu hareketi ile saldırıya sebep olma durumunda o kişi bakımından mazeret sebebi oluşturmayacağına ilişkin düzenleme bulunmamaktadır¹⁸¹. Meşru savunmada sınırın heyecan, korku ya da telaş ile aşılması koşulunun gerçekleşmesinin gerektiği konusunda bir tereddüt bulunmamaktadır¹⁸².

Haksız saldırının fail tarafından provoke edilmesi haline ilişkin olarak ise farklı değerlendirmeler söz konusudur. “*Provokatif meşru savunma*” olarak nitelendirilen bu durumda provoke eden kişi belli bir amaç için hareketi başlatmakta, meşru savunma örtüsü altında cezadan kurtulmayı amaçlamaktadır¹⁸³. Bu durum haksız saldırıyı yapacak failin, ağır bir şekilde kınanan öncül hareketle (*durch grob missbilligenswerten Vorverhalten*) provoke edilmesi olarak nitelendirilmektedir¹⁸⁴. Maksatlı provokasyonun (*amaççı tahrik; Absichtsprovokation*)¹⁸⁵ söz konusu olduğu bu durumda meşru savunma hakkının kötüye kullanılması söz konusudur ve kendisini savunmak bakımından haksız bir saldırının mağduru olan kişiye göre daha az korunmaya müstahaktır¹⁸⁶.

Alman Federal Mahkemesinin yakın tarihli bazı kararlarında meşru savunma koşulları bulunmasına karşın, failin meşru savunma durumunun ortaya çıkmasını provoke ettiği hallerde meşru savunmada sınırın aşılması

¹⁸⁰ Öztürk/Erdem, s.326.

¹⁸¹ Eryıldız, s. 101.

¹⁸² Akbulut, s. 569.

¹⁸³ Önder, *Genel Hükümler*, II, s. 218; Apaydın, s. 65. Benzer tanım için bkz. Heinrich, AT I, s. 244-245.

¹⁸⁴ Adolf Schönke/ Horst Schröder, *Strafgesetzbuch*, 30. Auflage, C.H.Beck, 2019, § 33; Rn.9; Fischer §33, Rn. 6; Kühl § 33, Rn. 4.

¹⁸⁵ Önder; bu durumu amaççı tahrik olarak nitelendirmektedir (Önder, *Genel Hükümler*, II, s. 218).

¹⁸⁶ Heinrich, AT I, s. 244-246.

mazeret nedeninin bulunduğunu kabul etmemiştir¹⁸⁷.

Alman Federal Yüksek Mahkemesi'nin "*Dresdner Rotlicht*" isimli Kararına konu olayda¹⁸⁸; sahibi bulunduğu genelev işletmesine aşırı sağcı bir grup genç tarafından saldırıda bulunulacağını öğrenen fail polise erişme imkânı varken, aramayı kolluğu olayda kasıtlı olarak devre dışı bırakmıştır. Fail saldırıyı kendi yöntemleri ile halletmek suretiyle hasımları nezdinde avantajlı duruma geçmek istemektedir ve bu maksatla hasımları ile arasındaki fiili çatışmayı planlı bir biçimde meydana getirmiştir. Yüksek Mahkeme somut olayda meşru savunmada sınırın aşılmasının mazeret nedeni olarak kabul edilmeyeceğine karar verilmiştir.

Somut olayda failin astenik heyecan altında olduğunu söylemek de mümkün değildir. Fail hasımları ile stenik heyecana dayanan savaşıma (çatışma) kararı almıştır. Bu itibarla da hükmün uygulanabilmesinin mümkün olmadığı söylenebilir¹⁸⁹. Ancak Alman Federal Yüksek Mahkemesi kararlarında failin provoke eden hareketinin niteliği dikkate alınmaktadır. Bu kararlara göre; saldırıyı provoke eden kişinin kaçma ya da polisi çağırma imkânı varsa bunu kullanması gerekmektedir. Aksi takdirde 27. maddenin 2. fıkrasından yararlanamayacağı kabul edilmektedir¹⁹⁰.

SONUÇ

Meşru savunmanın şartların biri olan "*saldırı ile savunma arasında orantı bulunması*" şartı, savunmanın haksız saldırıyı durduracak ölçüde olmasını ifade etmektedir. Bu şart, meşru savunma niteliğindeki hareketin sınırlarını belirlemekte; saldırıya nazaran ölçüsüz bir savunma hareketi yapıldığında, meşru savunmada sınır aşılmış olmaktadır. Saldırı ile savunma arasındaki orantının olup olmadığı; kullanılan araçlar ve yöneldikleri konular açısından değerlendirilerek bir sonuca varılmalıdır. Saldırı ve savunmada kullanılan araçlar ile bu araçların kullanılma şekli arasında orantı bulunmasına ilişkin değerlendirmede aranacak olan, somut olay anındaki hal ve koşullara göre (ex ante), aracın saldırıyı defedecek ölçüde kullanılıp kullanılmadığıdır. Aracın

¹⁸⁷ Heinrich, AT I, s. 388.

¹⁸⁸ BGHSt 39, 133 (Karar metni için bkz. <<https://opiniojuris.de/entscheidung/1494>>) ; Heinrich, AT I, s. 388; Roxin/Greco, AT I, § 22; Rn.93.

¹⁸⁹ Roxin/Greco, bu gerekçeye değinmekle birlikte ikna edici bulmamaktadır (Roxin/Greco, AT I, § 22; Rn.93).

¹⁹⁰ BGH NJW 1962, 308; BGH NStZ 1995, 177 (Roxin/Greco, AT I, § 22; Rn.93, 175 nolu dipnot'dan naklen); Fischer §33, Rn. 6; Kühl § 33, Rn. 4; Akbulut, s. 569.

saldırıyı derhal sonlandıracak şekilde kullanılması, saldırı ile savunma arasında orantı bulunduğunu kabul etmek için gerekli ve yeterlidir. Saldırıya uğrayan ve savunulan konular/hukuki değerler arasında da bir oran bulunmalıdır. Bu hukuki değerlerin mutlaka aynı değerde olması yahut savunulan hukuki değerlerin daha üstün olması gerekmez. Burada önemli olan saldırıya uğrayan ve savunulan haklar arasında aşırı bir dengesizliğin olmamasıdır. Sadece saldırıya uğrayan ve savunulan hakları mukayese etmek doğru olmayacağı gibi böyle bir kıyaslamayı tamamen göz ardı etmek de bizi hatalı olabilecek sonuçlara götürebilir. Bu nedenle saldırı ile savunma arasında orantı bulunup bulunmadığı somut olayın şartlarına göre değerlendirilmelidir.

Meşru savunmada sınır -*heyecan, korku veya telaşla aşılması hali hariç*- kasten aşılmış ise, bu hukuka uygunluk nedeninin varlığının bir önemi yoktur; fiilin hukuka uygunluk nedeninin kapsamında olmaması nedeniyle, failin kasten işlemiş olduğu haksızlıktan cezalandırılması gerekir.

Meşru savunmada saldırı ile savunma arasındaki ölçünün kast olmaksızın aşılması durumunda TCK'nın 27/1. maddesi uygulama alanı bulacaktır. Meşru savunma da dahil olmak üzere tüm hukuka uygunluk nedenleri açısından uygulama alanı bulabilecek söz konusu düzenlemeye göre, meşru savunmanın sınırının kast olmaksızın aşılması halinde, fiil taksirle işlendiğinde de cezalandırılıyorsa, taksirli suç için kanunda yazılı ceza altında birinden üçte birine kadar indirilerek hükmolunacaktır. Madde metninde ve gerekçesinde taksirli suçtan dolayı verilecek cezadan ne sebeple indirim yapılmasının düzenlendiği hususunda bir açıklık bulunmamakla birlikte, maruz kaldığı haksız saldırıyı defederken savunmanın sınırını istemeden aşarak taksirli de olsa bir suç işleyen kişinin fiilinin haksızlık içeriğinin azlığı da göz önünde bulundurulurken, böyle bir düzenlemenin yapıldığını değerlendirilmekteyiz.

Meşru savunmanın sınırının kast olmaksızın aşılması durumunda, haksız saldırıya karşı kendisini savunan kişi hukuk düzeninin izin verdiği sınır içerisinde kaldığını zannederek fiilini gerçekleştirmekte ve savunmanın sınırını bilerek aşmamakta; gerekli dikkat ve özeni gösterseydi sınırı aşabileceğini öngörebilecekken bunu yapmayarak savunmanın sınırını kast olmaksızın aşmaktadır. Kendisini savunan kişinin içine düştüğü bu yanılgı, hukuka uygunluk nedenlerinin maddi şartlarında hatanın özel bir görünüm şekli kabul edilip, hukuka uygunluk nedenlerinin sınırında hata olarak adlandırılabilir.

TCK'nın 27. maddesinin 2. fıkrasında meşru savunmada sınırın heyecan, korku ve ya telaş ile aşılması hali "*kusurluluğu ortadan kaldıran bir mazeret*

nedeni” olarak nitelendirilmektedir. Hüküm, aynı maddenin 1. fıkrasından farklı olarak hukuka uygunluk nedenlerinden sadece meşru savunma bakımından düzenlenmiştir.

Hükümün uygulanabilmesinin objektif koşulunu “*meşru savunmada sınırın aşılması*” oluşturmaktadır. Meşru savunmada sınırın heyecan, korku ya da telaşla aşılması, sınırın ölçü bakımından aşılması ya da zaman yönünden aşılması şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Meşru savunmada gerekli ve zorunlu olanın ötesinde savunma yapılması halinde ölçüde/ oranda aşım şeklinde ortaya çıkmaktadır. Meşru savunma sınırının zaman bakımından aşılması halinde hükümün uygulanabilirliği ise Alman öğretisinde tartışmalıdır. Öğretide ağırlıklı görüş olan “*kısıtlayıcı teori*”, maddenin (Al. CK m. 33) uygulanabilmesi için sınır aşımına ilişkin fiilin işlendiği sırada meşru savunma koşullarının mevcut olması gerektiğini savunmaktadır. Türk öğretisi ve uygulamasında da ağırlıklı görüş olarak bu görüşün esas alındığını söyleyebiliriz. Kısıtlayıcı teori kapsamında; meşru savunma koşulları olmadığı halde, tasavvur hatası nedeniyle böyle bir haksız saldırının mevcut olduğunu zanneden fail bakımından TCK’nın 27. maddesinin 2. fıkrasının (Al. CK. m.33) uygulanması mümkün değildir. Bu durumu hukuka uygunluk nedenlerinin maddi koşullarında hata kapsamında değerlendirmek gerekmektedir. Eğer failin hatası meşru savunma hakkının varlığına ya da sınırına ilişkin izin normunda ise bu durumda da kusurluluğu ortadan kaldıran izin hatası hükümlerinin (TCK m. 30/3; Al. CK m. 17) uygulanması gerekir.

Meşru savunma koşulları değerlendirilirken sadece mevcut bir saldırı halinde değil, aynı zamanda gerçekleşmesi ya da tekrarı muhakkak bir saldırı halinde de meşru savunmada sınırın aşılması söz konusu olabilecektir. Saldırının mevcut olma koşulunun geniş yorumlanması nedeniyle saldırı tehlikesi tamamen ortadan kalkıncaya kadar, saldırının mevcut olduğunu kabul etmek gerekir.

Hükümün uygulanması bakımından sınırın taksirle ya da kastla aşılması arasında bir fark bulunmamaktadır. Dolayısıyla sınırın bilinçli aşılması halinde de hükümün uygulanması gerekir. Ancak haksız saldırıyı provoke eden kişinin meşru savunmada sınırın aşılmasına ilişkin hükümden istifade edip edemeyeceği Alman öğretisinde tartışmalıdır. Öğretide ağırlıklı görüş ve uygulamaya göre; saldırıyı provoke eden kişinin kaçma ya da polisi çağırma imkânı varsa bunu kullanması gerekmektedir. Aksi takdirde Al. CK’nun 33. maddesinden yararlanamayacağı kabul edilmektedir. “*Provakatif meşru savunma*” olarak nitelendirilen bu durumda provoke eden kişi belli bir amaç

için hareketi başlatmakta, meşru savunma örtüsü altında cezadan kurtulmayı amaçlamaktadır. Diğer taraftan bu durumda failin astenik heyecan tesiriyle hareket ettiğini söyleyebilmek mümkün değildir. Bu nedenlerle kanaatimizce faile 27. maddenin 2. fıkrasındaki hükümün uygulanmaması gerekir.

Meşru savunmada sınırın kast olmaksızın aşılması halinde 27. maddenin 1. fıkrasının uygulanması söz konusu olabilecektir. TCK’nın 27. maddenin 2. fıkrasını, 1. fıkradan ayıran ölçütlerden birini “*sınırın heyecan, korku veya telaş nedeniyle aşılması*” oluşturmaktadır. Bu nedenle sınırın taksirle aşılmasında, astenik heyecanların etkisinin bulunup bulunmadığının tespiti, uygulama bakımından önem arz etmektedir.

TCK’nın 27. maddesinin 2. fıkrasının uygulanabilmesi için failin meşru savunmada sınırı astenik heyecanlar olarak nitelendirilen ve kişiyi zayıf düşüren, sağlıklı düşünmesini zorlaştıran heyecan, korku ya da telaş nedeniyle aşması gerekir. Meşru savunmanın sınırı astenik heyecanların aksine kişiyi güçlü kılan nefret, öfke, kızgınlık, öç alma hırsı ve hiddet gibi stenik heyecanlar nedeniyle aşıldıysa, bu durumda 27. maddenin 2. fıkrası değil, haksız tahrik hükümlerinin uygulanması gerekir. Ayrıca sınırın aşılmasına neden olan heyecan, korku veya telaşın mazur görülebilecek bir nitelikte olması gerekir. Öğretide “*mazur görülebilecek nitelikte*” ibaresinin sadece açıklayıcı mahiyette olduğu, kişinin maruz kaldığı saldırı neticesinde içine düştüğü heyecan, korku ya da telaşın her zaman mazur görüleceği fikrine yer verildiğini görmekteyiz. Bu görüşler çerçevesinde; heyecan, korku ya da telaş ile meşru savunmanın sınırı aşılmış ise, kanun koyucu bunun irade yeteneğini etkilediğini ve mazur görüleceğini kabul etmiştir. Bu nedenle heyecan, korku ya da telaşın derecesini araştırmaya gerek bulunmamaktadır.

Kanaatimizce meşru savunmada sınırı aşmanın ceza sorumluluğunu ortadan kaldırabilmesi için kişinin olaydaki algılama yeteneğini önemli ölçüde azaltmış olması gerekir. Bu nedenle somut olayda içine düşülen heyecan, korku veya telaşın mazur görülebilecek nitelikte olup olmadığının hâkim tarafından belirlenmesi gerektiği düşüncesindeyiz.

KAYNAKÇA

- Akbulut B, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 5. Baskı, Adalet Yayınevi, 2018.
- Apaydın C, *Meşru Savunma*, 3. Baskı, Seçkin Yayınevi, 2020.
- Artuk M. E/ Gökçen A/ Alşahin M/ Çakır K, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 14. Bası, Adalet Yayınevi, 2018.
- Bozbayındır A. E, “Meşru Savunmada Sınırın Aşılması”, *Ceza Hukuku Dergisi*, 7(18), 2012, s. 113-135.
- Centel N / Zafer H / Çakmut Ö, *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, 9. Baskı, Beta Yayınevi, 2016.
- Demirbaş T, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 17. Baskı, Seçkin Yayınevi, 2022.
- Dönmezer S / Erman S, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Kısım, C. II*, 11. Baskı, Beta Yayınevi, 1997.
- Erb V / Schäfer J, *Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch*, Band I, 4. Auflage, Verlag, C.H. Beck, 2020.
- Erem F, *Türk Ceza Kanunu Şerhi C. I Genel Hükümler*, Seçkin Yayınevi, 1993.
- Erem F, “Adalet Psikolojisi Bakımından Heyecanlar ve İhtiraslar”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(4), 1945, s. 50-79.
- Ersan A, *Ceza Hukukunda Meşru Savunma ve Meşru Savunmada Sınırın Aşılması*, On İki Levha Yayıncılık, 2013.
- Eryıldız H. S, “Alman Ceza Hukukunda Meşru Müdafaa Sınırlarının Aşılması”, *Ceza Hukuku Dergisi*, 11(31), 2016, s. 93-124.
- Fischer T, *Strafgesetzbuch und Nebengesetze*, 16. Auflage, Verlag C.H. Beck, 2009.
- Freund G, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 2. Auflage, Springer Verlag, 2009.
- Frister H, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 9. Auflage, Verlag C.H. Beck, 2020.
- Gropp W, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 2. Auflage, Springer Verlag, 2001.
- Hafizoğulları Z / Özen M, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 9. Baskı, US-A Yayıncılık, 2016.
- Heinrich B, *Ceza Hukuku Genel Kısım-I*, Adalet Yayınevi, 2014 (Heinrich,

AT I).

- Hilgendorf E / Valerius B, *Alman Ceza Hukuku Genel Kısım*, Yetkin Yayınları, 2021.
- Höflich P / Weller F, *Strafrecht-Schnell Erfasst*, 2. Auflage Springer Verlag, 2005.
- İçel K / Özgenç İ / Sözüer A / Mahmutoğlu F. S / Ünver Y, *Suç Teorisi*, Sebat Yayıncılık, 1999.
- İşten İ, “Yargıtay Kararları Işığında Meşru Müdafaa ve Meşru Müdafada Sınırını Aşılması”, *Legal Hukuk Dergisi*, 20(237), 2022.
- Kartal M, *Meşru Savunmanın Hukuki Esası Bağlamında Gerekliklik ve Oranlilik*, On İki Levha Yayıncılık, 2019.
- Koca M / Üzülmöz İ, “Hukuka Uygunluk Sebeplerinde Sınırın Aşılması”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(1-2), 2007.
- Koca, M / Üzülmöz İ, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 15. Baskı, 2022.
- Köhler M, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 1. Auflage, Springer Verlag, 1997.
- Lackner K / Kühl K, *Strafgesetzbuch Kommentar*, 16. Auflage, Verlag, C.H. Beck, 2007.
- Mahmutoğlu F. S / Karadeniz S, *Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler Şerhi*, 2. Baskı, Beta Yayınları, 2021.
- Meraklı S, “Mazeret Sebeplerinin Türk Ceza Kanunu Bakımından Değerlendirilmesi”, *Ceza Hukuku Dergisi*, 5(12), 2010.
- Meraklı S, *Ceza Hukukunda Kusur*, Seçkin Yayınevi, 2017.
- Önder A, *Ceza Hukuku Genel Hükümler C.II*, Beta Yayınları, 1989.
- Önder A, *Ceza Hukuku Dersleri*, Filiz Kitabevi, 1992.
- Özbek V. Ö / Doğan K / Bacaksız P, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 13. Baskı, Seçkin Yayınevi, 2022.
- Özen M, *Türk Ceza Hukukunda Meşru Müdafaa*, Seçkin Yayınevi, 1995.
- Özgenç İ, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 18. Baskı, Seçkin Yayınevi, 2022.

- Öztürk B / Erdem M. R, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku*, 19. Baskı, Seçkin Yayınevi, 2019.
- Roxin C / Greco L, *Strafrecht Allgemeiner Teil, Band I, Grundlagen- Der Aufbau der Verbrechenslehre*, 5. Auflage, C.H.Beck, 2020.
- Sarıgül A.T, “Hukuka Uygunluk Nedenlerinde Hata”, *Hacı Bayram Veli Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 24(3), 2020, s. 325-359,
- Schönke A / Schröder H, *Strafgesetzbuch*, 30. Auflage, Verlag C.H.Beck, 2019.
- Şahin M, “Yasal (Meşru) Savunmada Sınırın Aşılması”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (76), 2008, s. 321-354.
- Toroslu N, *Ceza Hukuku*, Savaş Yayınevi, 2005.
- Taner, F. G, “Türk Ceza Hukukunda Meşru Savunma”, *Ceza Hukuku Dergisi*, 5(12), 2010, s. 219-253.
- Taner, M. T, *Ceza Hukuk Umumî Kısım*, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 532, 1953.
- Yenisey F/Plagemann G, *Alman Ceza Kanunu Strafgesetzbuch (StGB)*, Beta Yayınevi, 2009.